



Trabzon Çalışmaları Dergisi

Journal of Trabzon Studies

Cilt/Vol 4 | Sayı/No 1
Aralık/December 2024



ARALIK 2024 | CİLT 4 - SAYI 1
DECEMBER 2024 | VOL 4 - NO. 1

TRABZON ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF
TRABZON STUDIES

2021 yılı itibarıyla yayın hayatına başlayan *Trabzon Çalışmaları Dergisi*, sosyal, beşeri, idari bilimler, şehir bölge planlama, peyzaj ve mimarlık alanlarında çalışmalara yer verilen hakemli akademik bir yayındır. Dergi, Trabzon kentine dair farklı disiplinlerin kendi yaklaşımları çerçevesinde ortaya koyacağı araştırma makaleleri çerçevesinde kente dair bir platform oluşturmayı ve bunu kamuoyu ile paylaşmayı amaçlamaktadır. Dergi, Trabzon kentine dair tüm disiplinlerin gerçekleştireceği yeni veriler ortaya koyan, mevcut veriler doğrultusunda kent sorunlarını tartışan tüm araştırma makalelerinin yanı sıra teorik ve kavramsal bağlamda kentin farklı unsurlarını tartışan makalelere de açıktır. Dergide kuramsal ve analitik özgün araştırma makalelerinin yanı sıra kısa makale, rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da dergi bünyesinde her sayıda belirli oranda yer verilecektir.

Trabzon Çalışmaları Dergisi yılda bir kez Aralık ayında yayımlanır.

Dergide yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yazarlara aittir; Derginin sorumluluğu yoktur.

EDİTÖRLER | *Editors*

Muharrem BAYRAK

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Abdullah UZUN

Doç. Dr. | *Assoc. Prof.* Özgür TÜFEKÇİ

DANIŞMA KURULU | *Advisory Board*

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ

Prof. Dr. Bünyamin ER, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Prof. Dr. İsmail KÖSE, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Doç. Dr. Vahit GÜNTAY, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Doç. Dr. Umut ÜZAR, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

Doç. Dr. Cenk BEYAZ, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye*

Doç. Dr. Hüseyin YADIGAROĞLU, *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye*

İLETİŞİM | *Contact*

E-Posta: trabzoncalismalari@gmail.com

Aralık 2024 | CİLT 4 SAYI 1

December 2024 | VOL 4 NO. 1

İÇİNDEKİLER | TABLE OF CONTENTS

6-24	Araştırma Makalesi Research Article	Trabzon'da 50 Yılda Değişen Mahalle İsim ve Sınırları <i>Neighborhood Names and Boundaries That Changed in Trabzon in 50 Years</i> <i>Büşra Aydın</i>
25-44	Araştırma Makalesi Research Article	Trabzon'da Sağlık Hizmetleri (1923-1960) <i>Health Services in the City of Trabzon (1923-1960)</i> <i>Cem Er</i>
45-46	Kitap İncelemesi Book Review	Geçmişten Günümüze Trabzon'da Doğal Afetler <i>Muharrem Bayrak</i>
47-55	Bibliyografya Bibliography	2024 yılında Trabzon Üzerine Yazılmış Kitap ve Makaleler

Trabzon'da 50 Yılda Değişen Mahalle İsim ve Sınırları Neighborhood Names and Boundaries That Changed in Trabzon in 50 Years

Büşra Aydın*

* Trabzon Büyükşehir Belediyesi Dış İlişkiler Uzmanı, busraaydin1@trabzon.bel.tr.

ÖZET

Trabzon, zengin tarihi ve doğal güzellikleriyle ön plana çıkan bir şehirdir. Ancak, şehrin yapısal gelişimi ve mahallelerinde gerçekleşen isim değişiklikleri üzerine yapılmış sistemli bir araştırma eksikliği bulunmaktadır. Bu araştırma, Trabzon'un son 50 yılı içindeki mahalle isim değişiklikleri ve sınırlarındaki değişimleri incelemeyi amaçlamaktadır. Şehrin tarihi mirasını anlamak ve gelecekteki şehir planlamasına ışık tutmak için bu değişimlerin nedenlerini anlamayı hedeflemektedir. Çalışma, çeşitli disiplinlerden gelen bilgi kaynaklarını kullanarak mahalle isim değişiklikleri ve sınırlardaki evrimleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu analiz, şehirdeki demografik, ekonomik ve kültürel değişimleri anlamak, yerel yönetimlere rehberlik etmek ve daha sürdürülebilir bir kentsel gelişim için stratejiler geliştirmek amacıyla yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mahalle İsimleri, Mahalle Sınırları, Trabzon

ABSTRACT

Trabzon is a city that stands out with its rich history and natural beauties. However, there is a lack of systematic research on the structural development of the city and the name changes in its neighborhoods. This research aims to examine the neighborhood name changes and changes in their borders in the last 50 years of Trabzon. It aims to understand the reasons for these changes in order to understand the city's historical heritage and shed light on future city planning. The study aims to analyze neighborhood name changes and evolutions in boundaries by using information sources from various disciplines. This analysis is carried out to understand the demographic, economic and cultural changes in the city, to guide local governments and to develop strategies for a more sustainable urban development.

Key Words: Neighborhood Border, Neighborhood Names, Trabzon

GİRİŞ

Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Trabzon, tarihi mirası, doğal güzellikleri ve kültürel çeşitliliği ile öne çıkan önemli bir şehirdir. Ancak, bu şehrin yapısal gelişimi ve mahallelerinde gerçekleşen isim değişiklikleri üzerine sistemli bir araştırma, bu zenginliği anlamak ve gelecekteki planlamalara katkıda bulunmak adına önemli bir ihtiyaçtır. Bu çalışma, Trabzon şehrinin son 50 yılı içindeki mahalle isim değişiklikleri ve mahalle sınırlarındaki değişimleri detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.

Trabzon'un geçmişi, Bizans, Roma ve Osmanlı İmparatorlukları gibi pek çok medeniyetin etkisi altında kalmıştır. Ancak, şehir aynı zamanda modernleşme süreçlerine de tanıklık etmiştir. Bu süreç içinde mahallelerin isimleri ve sınırları, şehrin evrimine paralel olarak değişim göstermiştir. Bu araştırma, şehrin tarihi mirasını anlamak ve şehir planlamasını yönlendirmek amacıyla bu değişimleri analiz etmeyi hedefler.

Bu çalışmanın temel amacı, Trabzon şehrindeki mahallelerin son 50 yılda geçirdiği isim değişikliklerini ve mahalle sınırlarındaki evrimleri sistemli bir şekilde inceleyerek, bu değişikliklerin arkasındaki sebepleri anlamaktır. Araştırma, mahallelerin yaşadığı değişimleri, şehir planlaması, demografi, göç hareketleri, ekonomik faktörler ve kültürel etkileşimler gibi çok yönlü bir perspektifle ele alacaktır.

Araştırma, çoklu disiplinlerden gelen bilgi kaynaklarını içerecek şekilde tasarlanmıştır. Yerel arşiv kaynakları, resmî belgeler, şehir planları, haritalar ve yerel halkla yapılan mülakatlar gibi veri kaynakları, mahalle isim değişiklikleri ve sınırlardaki değişimleri detaylı bir şekilde analiz etmek için kullanılacaktır. Ayrıca, sosyal bilimler metodolojileri ile veri toplama ve analiz teknikleri uygulanacaktır.

Trabzon'un geçmişini daha derinlemesine anlamamıza ve gelecekteki şehir planlamasına ışık tutmamıza yardımcı olacaktır. Mahalle isim değişiklikleri ve sınırlardaki evrimlerin analizi, şehirdeki demografik, ekonomik ve kültürel değişimleri anlamamıza, yerel yönetimlere rehberlik etmemize ve daha sürdürülebilir bir kentsel gelişim için stratejiler geliştirmemize katkıda bulunabilir.

1. TRABZON'DA 50 YILDA DEĞİŞEN MAHALLE İSİMLERİ

1.1. Trabzon Belediyesi Ambleminin Oluşturulma Süreci

1.1.1. Tarihçe

Türkiye'de mahalle ve sokak isimlerinin değiştirilmesi, 1913'ten günümüze Türk hükümetlerinin Türkçe olmayan yer isimlerine karşı devam ettirdiği bir politika olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ve sonradan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki binlerce yer ismi bu politikayla resmi kayıtlardan silindi ve Türkleştirme çabası sonucunda daha çok kullanılan tarihsel isimler terk edilerek bilinen veya yeni düzenlenmiş Türkçe isimlerle değiştirildi. Hükümetler bu tür isimlerin "yabancı veya bölücü" olduğu iddiasıyla isim değişikliklerini gerçekleştirdi. Değiştirilen isimler genellikle Arapça, Bulgarca, Ermenice, Gürcüce, Kürtçe, Çerkezce, Lazca, Süryanice, Yunanca ve Zazaca dillerindeydi (Nişanyan, 2010).

1930 ile 1980 yılları arasında ele alınan belediye meclis zabıtlarında, Trabzon şehrinin ve belirli mahallelerin sınırlarında meclis tarafından gerçekleştirilen değişiklikler kronolojik bir sıra içinde incelenerek, bu değişikliklerin Trabzon'un mekânsal gelişimine olan katkısını anlamaya yönelik bir çalışma gerçekleştirmeye çalışılmıştır.

Konu, şehirde ilk önce Türkçe olmayan sokak ve mahalle isimlerinin değiştirilmesi şeklinde gündem olmuş, ancak tespit edebildiğimiz kadarıyla bu çalışmada bazı mahalleler de birleştirilmiştir. Konunun Belediye Meclisi'nde ilk defa gündem olması, sokakların Türkçe isimlerle anılması hakkında Daimî Encümen'in 04.11.1934 tarih ve 197'nolu kararı ile olmuş, hatta bir içtimainın yalnızca bu işe ayrılması kabul edilmiştir (TBMZ, 1934).

Konu tekrar 1936 yılında Mecliste gündeme gelmiş; "Mevcut sokak isimlerinin daha esaslı bir surette Türkleştirilmesi için" üyelerden Bayan Sakibe, Belediye Reisi Kadri Evren, Dr. Rafet ve Osman Özatalay'dan oluşan heyet teşkil edilmiştir (TBMZ, 1936). Ancak bundan sonra tutanaklarda konu ile ilgili başka bir bilgiye rastlanmamıştır. Değişen sokak isimleri ile alakalı meclis görüşmesi eğer yapılmış ise, arşiv kayıtlarında bulunmamaktadır.

1937 tarihli Yeniyol Gazetesi'nde yayınlanan bir yazı olayı aydınlatmaktadır; "...Nihayet İlbay [Vali] Ali Galip zamanında Trabzon şehrinin bütün mahalle, mevki adları Türk kültürüne uydurulmak sureti ile baştanbaşa değiştirilmiş ve Ankara'ya da gönderilmiştir (Yeniyol Gazetesi, 1937).

İsim değişikliği ve mahalle sınırlarının yeniden belirlenmesi ile ilgili çalışma bakanlık tarafından onaylanmış olacak ki, 1939 yılında yerel basında yeni mahalle isim ve sınırları ilan edilmiştir;

"Trabzon şehri eskiden 38 mahalleye bölünmüş iken, bu mahaller içerisinde 15-20 haneli mahalleler olduğu gibi, sınırları da karışık ve ayrılması müşkül görülerek ve çoğunun adları dilimize yabancı ve milli karakterimize uymamakta olduğu tespit edilerek, bu mahzurları ortadan kaldırmak üzere, Belediye Kanunu'nun 8. Maddesi doğrultusunda 38 mahallenin topluluk durumları itibarıyla 16 mahalleye indirilmesi ve adlarının değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Yeni mahalle isimleri ve eski adları aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

Tablo 1. Mahallelerin Yeni ve Eski İsimleri

	Yeni İsmi	Eski İsmi
1	İskenderpaşa	Frenkhisar, Tuzluçeşme, İskenderpaşa
2	Çömlekçi	Yenimahalle, İskenderpaşa, Ayafilbo, Boztepe-i Zir
3	Kemerkaya	Kemerkaya, Tuzluçeşme, Kasımağa, İskenderpaşa, Muhittin
4	Çarşı	Çarşı, Kemerkaya, Ayvasıl
5	Gazipaşa	İskenderpaşa, Tekke, Muhittin, Yenicuma-i Zir
6	Cumhuriyet	Dibağhane, Muhittin, Yenicuma-i Zir
7	Yenicuma	Yenicuma-i Zir, Yenicuma-i Balâ
8	Boztepe	Boztepeizir, Boztepeibala
9	Pazarkapı	Pazarkapı, Hasanağa Mescidi, Molla Siyah, Saçlıhoca
10	Ortahisar	Mağara, Amasya, Sarayatik, Camiikebir, Musapaşa, Bayrambey, İçkale, Şirinhatun
11	Hızırbey	Zağnos, Eksotha, Hocalalil, Mağara, Faros,
12	Yalı	Faroz, Ayasofya
13	İsmetpaşa	Kavakmeydan, Mağara, Amasya, İmaret
14	Erdoğan	Tekfurçayır, İmaret
15	Bahçecik	Kindinar
16	Kavakmeydan	Kavakmeydan, Ayasofya

Kaynak: Yeniyol Gazetesi, 1939

Bununla birlikte 1955 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarında Trabzon'la ilgili nüfus verilerini işlerken, bugün kullanmadığımız birçok isim dikkatimizi çekmiştir. 1960 nüfus sayım sonuçlarına bakıldığında ise Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü resmi yayınında artık eski isimlerin yenileri ile yer aldığı görülmektedir.

İncelenen dönemde, mekânsal değişikliklerin nasıl gerçekleştiğine dair bir anlayış oluşturabilmek adına, 21.05.1959 tarihli Resmî Gazete'nin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu tarihte yayımlanan ve 11.05.1959 tarihli 7267 sayılı İl İdaresi Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun ikinci maddesinin (D) fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirildiği belirtilen düzenleme, belediye meclis zabıtlarında gözlemlenen sınırlarındaki değişikliklerin temel dayanağını oluşturmaktadır. "Türkçe olmayan ve iltibasa meydan veren köy adları, alâkadar Vilâyet Daimî Encümeninin mütâlâası alındıktan sonra, en kısa zamanda Dâhiliye Vekâletince değiştirilir (Resmî Gazete, 1959).

Defterdarlık tarafından yayımlanan ilanlarda günümüzdeki yerleşimlerin eski mahalle ve sokak isimlerine dair bulgulara ulaştık. Bu ilanlar aracılığıyla belirlenen örnekler şunlardır: Kasımağa Mahallesi'nde Kethuda Hamamı Sokağı, Tuzluçeşme Mahallesi'nde Modoş Sokağı, Samaruksai Kebir Mahallesi'nde İkafya Sokağı, Komera Mahallesi, Kondi Mahallesi, Hoskirasya Mahallesi'nde Meryem Ana Sokağı, Kemerkaya Mahallesi'nde Ayayanidi Sokak, Frenkhisar Mahallesi'nde Galiyos Sokak.

Şekil 1: Kemerkaya Mahallesi'nin 1960'lı Yıllardaki Görünümü



Kaynak: Eski Türkiye Net, t.y.

Defterdarlık tarafından yayımlanan ilanlarda günümüzdeki yerleşimlerin eski mahalle ve sokak isimlerine dair bulgulara ulaştık. Bu ilanlar aracılığıyla belirlenen örnekler şunlardır: Kasımağa Mahallesi'nde Kethuda Hamamı Sokağı, Tuzluçeşme Mahallesi'nde Modoş Sokağı, Samaruksai Kebir Mahallesi'nde İkafya Sokağı, Komera Mahallesi, Kondi Mahallesi, Hoskirasya Mahallesi'nde Meryem Ana Sokağı, Kemerkaya Mahallesi'nde Ayayanidi Sokak, Frenkhisar Mahallesi'nde Galiyos Sokak (Yeniyol Gazetesi, 1934).

1.1.2. İsmet Paşa Mahallesinde İsim Değişikliği

İsmet Paşa Mahallesi'nin bugünkü mahallelere nasıl tekabül ettiğini tam olarak anlamak için, Belediye Meclis tutanaklarına başvurmak kaçınılmazdır. Mahallenin tarihine dair değerli ipuçları, 1946 yılında yapılan seçimler öncesindeki mahalle mahalle seçmen sayılarına dair verilerde saklıdır. Bu veriler, mahalle sınırlarının çizilmesi ve seçim bürolarının konumlandırılması gibi önemli ayrıntıları içermektedir.

1946 yılında gerçekleştirilen seçimlere dair Belediye Meclis tutanakları, mahallelerin seçmen sayılarına dair detaylı bilgiler sunar. Ayrıca, o dönemde hangi mahallenin hangi sokağında seçim bürosu oluşturulacağını tespit edildiği belirtilir. Bu bilgiler, İsmet Paşa Mahallesi'nin o dönemdeki sınırlarını ve sokaklarını anlamamız açısından kıymetlidir. Örneğin, Belediye Meclis tutanağına göre İsmet Paşa Mahallesi'nin o dönemdeki bazı sokakları şunlardır: (TBMZ, 1946).

Tablo 2. İsmet Paşa Mahallesi'nde O Dönemde Bulunan Bazı Sokak İsimleri

Hamam Sokak	Mağara Sokak	Kalçioğlu Sokak
Hacı Bey Sokak	Reşadiye Sokak	Mumcular Sokak
Narlıbahçe Sokak	Kolağası Sokak	Atapark Büfesi
Kulakiyen Sokak	Soğuk Çeşme Sokak	Lutfullah Sokak
Maraş Sokak	Meydanı Garbi (Kavakmeydan)	Kalaycıoğlu Sokak
Kalaycı Sokak	Abdiağa Sokak	Kozinoğlu Sokak
Yüzbaşı Nurullah Sokak	Küçük İmaret Cami önü	

Kaynak: Erol, 2023.

Halen isimleri değiştirilmemiş olan sokakları harita üzerinde işaretlediğimizde İsmet Paşa Mahallesi'nin çoğunlukla bugünkü Gülbahar Hatun Mahallesi'ne tekabül ettiği anlaşıyor (Ortahisar Belediyesi, t.y.). Meclis tutanaklarına göre, İsmet Paşa Mahallesi'nin isminin değiştirilmesi talebi mahalle ihtiyar heyeti tarafından yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde, mahalle için önerilen isimler arasında Zağnos, Hatuniye, Zağnos Paşa, İmaret Deresi Mahallesi bulunmuş, ancak Hatuniye Camii ve Türbesi'nin bulunduğu mahallede, Hatuniye Mahallesi ismi kabul edilmiştir. Ancak, kararın Valiliğe onay için gönderilmesinden sonra, İl İdare Kurulu'nun, mahallenin sakinlerinden Gülbahar Hatun adına atfen, mahalle isminin Gülbahar Hatun Mahallesi olarak değiştirilmesi önerisinde bulunarak bu değişikliğin daha uygun olacağına dair bir kararı olmuştur. Bu nedenle, meclis tarafından tekrar değerlendirilen konu sonucunda, mahalle adı Gülbahar Hatun Mahallesi olarak değiştirilmiştir.

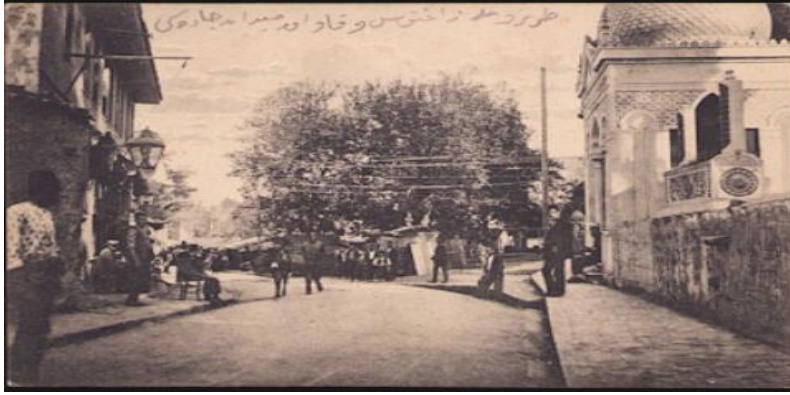
Şekil 2. İsmet Paşa Mahallesi*Kaynak: Taka Gazetesi, 2022***1.1.3. İnönü Meydanında İsim Değişikliği**

Trabzon'da günümüzde İnönü Meydanı adıyla bilinen bir yer bulunmamaktadır. Çünkü 1934 yılındaki bir toplantıda, Valilik müzekkeresi sonucunda İnönü Meydanı'nın adı "Cumhuriyet Meydanı" olarak değiştirilmiştir. O dönemde Trabzonluların İnönü Zaferi sebebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya kutlama telgrafları gönderdiği ve bu zaferin anısına Kavak Meydanı'nın adının İnönü Meydanı olarak değiştirildiği görülmektedir (Çapa, 2002).

1921 yılında Kavak Meydanı'nın isminin İnönü Meydanı olarak değiştirilmesinin ardından, bu ismin neden ve nasıl değiştirildiği konusu merak uyandırmaktadır. Meclis kararında bu değişikliğe dair herhangi bir detay bulunmamaktadır. Ancak Vilâyet müzekkeresi ile yapılan bu değişiklik isteğinin kaynağının Merkezi Hükümet olduğu anlaşılmaktadır. Meclis kararının içeriği dikkat çekicidir, çünkü metinde, 'Kavak meydan adı Cumhuriyet Meydanı'na çevrilerek, mazbatasını Vilayet Makamına takdim edilmiştir' ifadesi geçmektedir. Ancak yapılan değişiklik aslında Kavak Meydanı değil, İnönü Meydanı'dır. O dönemde Cumhur Reisi Mustafa Kemal Atatürk, Başvekil (yani Başbakan) ise İsmet

İnönü'dür. Ancak İsmet Paşa, İnönü soyadını 26 Aralık 1934 tarihinde almıştır. Bu nedenle, 05.02.1934 tarihli meclis kararı ile İnönü isminin kaldırılmasının Başbakanın soyadı ile bir ilgisi olmadığı söylenebilir (İsmet İnönü.org, t.y.)

Şekil 3. İnönü Meydanı



Kaynak: Agah, t.y.

1.1.4. Ayasofya Mahallesinde İsim Değişikliği

Trabzon'un resmi yer adları arasında günümüzde bulunmayan ancak en eski mahallelerinden biri Ayasofya Mahallesi'dir. 1554 tarihinde "Ayasofya, nam-ı diğer Ohunc" olarak kaydedilen bu mahalle, 1583 yılında sadece Ayasofya adıyla anılmıştır. 1554 yılında mahallede 58 hane bulunmaktaydı; 1583'te ise nüfus 36 hane olarak kaydedilmiştir (Ciravoğlu, 1997).

1933 yılında Ayasofya Mahallesi, şehrin batı sınırını oluşturuyordu. Ancak, tarihi Ayasofya Camii'nin bu mahallede bulunmasından dolayı, Ayasofya olarak anılan mahalle günümüzde Fatih Mahallesi olarak adlandırılmaktadır (Ciravoğlu, 1997). 1955 yılında Kavakmeydan Mahallesi sınırlarında bulunan mahallenin ayrılarak, Kavak Meydan ve Ayasofya olarak iki ayrı mahalle olması konusu, Trabzon Belediye Meclisi'nin gündemine 78 imzalı bir dilekçe ile taşındığı tespit edilmektedir. Dilekçenin içeriğini, o yıllardaki Kavak Meydan Mahallesi'nin sosyolojik durumu hakkında bilgi vermesi açısından aşağıda aynen sunmaktayız;

"Trabzon'un kuruluş tarihinden beri mahalle teşkilatı itibarıyla ayrı ayrı birer mahalle halinde bulunan Ayasofya ve Kavak Meydan namı ile bilinen iki mahalle, şehrin 17 mahalle (Trabzon'un 17 Mahallesi: Gazi Paşa Mahallesi, Boztepe Mahallesi, Yenicuma Mahallesi, Ortahisar Mahallesi, Yalı Mahallesi, 1 Numaralı Çömlekçi Mahallesi, 2 Numaralı Çömlekçi Mahallesi, Çarşı Mahallesi, İsmet Paşa Mahallesi, (Gülbahar Hatun Mahallesi) Erdoğdu Mahallesi, Hızırbey Mahallesi, İskender Paşa Mahallesi, Bahçecik Mahallesi, Kavakmeydan Mahallesi, Pazarkapı Mahallesi, Kemer kaya Mahallesi (TBMZ 4. İltima Devresi, olağanüstü inikat, 08.05.1946 Tarihli İltima)) teşkilatına taksimi sırasında Belediye meclis kararı ile birleştirilmiş bulunmaktadır. Bu hal, hudutları itibarıyla çok geniş olan ve esasen bir ziraat mıntıkası bulunan biz mahalle sakinlerinin gerek tapu gerek nüfus gerekse askeri celp ve sevk işlerini birbirine karıştırdığı gibi, tütün ziraatı ile iştigal eden mahallemizin saim işlerini de güçleştirdiği cihetle mağdur olmaktayız. Bu maksatla mahallemizin Ayasofya'dan ayrılarak eskiden olduğu gibi müstakil bir hale getirilmesi hususunun yüksek Belediye meclis karara bağlanmasını arz ve talep ediyoruz." (TBMZ, 1955).

Dilekçeden 1955 yılında bu günkü adıyla İnönü Mahallesi gibi bugün yoğun yerleşimin bulunduğu mahallenin, bir "ziraat mıntıkası" olduğu ve özellikle "tütün tarımı" yapıldığı anlaşıyor. Meclis'te yapılan görüşmede "iki mahallenin birleştirilmesinden husule gelen ve tek isim taşıyan. Kavak Meydan Mahallesi'nin eskiden olduğu gibi iki mahalleye ayrılması uygun görülerek, mevcut sınırlar aynen baki kalmak şartıyla Ballica Deresi'nin doğusunda kalan kısmın (Bugünkü Osman Turan Caddesi'nin doğusu) Kavak Meydan mahallesine ve batısında kalan kısmının Ayasofya Mahallesi'ne ayrılması suretiyle, mevcut Kavak Meydan Mahallesi'nin iki mahalleye ayrılması kabul edilmiştir" (TBMZ, agz.).

O dönemde Kavak Meydan Mahallesi'nde bugün adına Trabzonspor Bulvarı dediğimiz bir yol vardı. Bu yol 1954 yılında inşa edilmeye başlanmış, Meclis tutanağına konu şu şekilde girmiştir; “Kavak Meydan şosesinin inşasına devam olunmaktadır. Bu yol şehir planında gösterildiği üzere 22 metre genişliğindedir. Bu itibarla inşaatın bitmesi ile şehrin inkişaf sahasını süsleyen bir eser meydana gelmiş olacaktır” (TBMZ, 1954).

Şekil 4. Ayasofya Mahallesi



Kaynak: Haber Türk, 2020.

1.1.5. Atatürk Mahallesi

Trabzon merkezde günümüzde Atatürk Mahallesi adını taşıyan bir mahalle bulunmamaktadır. Ancak, 1966 tarihli Meclis tutanağında, Atatürk isminin bir mahalleye verildiği anlaşılmaktadır. Konu, ilk olarak 15.02.1966 tarihinde meclis gündemine taşınmıştır. Rumca olduğu belirtilen Ayasofya Mahallesi'nin isminin Türkçeleştirilerek, Trabzon'un fetih kahramanı Fatih Sultan Mehmet'in isminin ebedileşmesi bakımından, Fatih Mahallesi olarak değiştirilmesine dair mahalle muhtarlığı ve sakinleri tarafından verilen dilekçe üzerine müzakere edilmiştir.

“Türkçede karşılığı bulunmayan Ayasofya'nın yabancı bir kelime olduğu muhakkak görülmekle” konuya hemen karar verilmeyip meclis gündeminde kalması kabul edilmiştir (TBMZ, 1966). Daha sonra konu tekrar Meclis'te görüşülmüş ve aşağıdaki karar alınmıştır; “Meclisin 15.2.1966 tarihli toplantısında gündemde bırakılan Ayasofya Mahallesi isminin (Fatih) olarak veya Meclisin uygun bulacağı bir isimle adlandırılmasına dair Ayasofya Mahallesi Muhtarı Yaşar Özkarabekir tarafından verilen 25.11.1965 tarihli dilekçe ile Ayasofya Mahallesi'nin Fatih Mahallesi olarak adlandırılması talep edilmiş ve keyfiyet Başkanlık Makamının teskeresi ile meclise intikal ettirildiğinden, yapılan görüşme sonucunda üyelerden Haydar Üçüncüoğlu teklifi veçhile Ayasofya Mahallesi'nin Atatürk Mahallesi olarak adlandırılması reye sunulmuş ve ittifaka yakın bir ekseriyetle kabul edilmiştir” (TBMZ, 1966).

Ayasofya Mahallesi'nin isim değişikliği sürecini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak kayıtlarda Atatürk Mahallesi ismi bir daha görülmemiştir. Mahalle ismi, tutanaklarda Ayasofya Mahallesi olarak yer almaya devam etmiştir. Ancak, 1970 yılına kadar uzanan bir Meclis tutanağına rastlanmıştır ki bu tutanakta, Ayasofya Mahallesi olarak bilinen yer artık Fatih Mahallesi ismiyle anılmaktadır. Bu durum, Ayasofya Mahallesi isminin Atatürk Mahallesi olarak değiştirilip değiştirilmediği konusunda soru işaretleri yaratmaktadır.

Valilik tarafından böyle bir değişiklik kabul edilmemiş olabilir. Büyük şahsiyetlerin isimlerinin daha önemli yerlere verilmesi amacıyla böyle bir teklif reddedilmiş olabilir. Ancak, elimizdeki Meclis zabıtlarında bu konuyla ilgili herhangi bir resmi karar veya belgeye ulaşmak mümkün değildir. Ayasofya Mahallesi'nin yaşayan en eski Muhtarı Zeki Batar'dan alınan bilgiye göre, mahallenin isminin Atatürk Mahallesi olarak değiştirildiğine dair hiçbir duyumları olmamıştır. Bu da resmi kayıtların dışında bir değişiklik olmadığını göstermektedir (1981 yılında Atatürk'ün ismi Çarşı Mahallesi Dereboyu Sokağına verilerek, Atatürk Caddesi yapılması istenmişse de belediye meclisince bu talep uygun görülmemiştir (TBMZ, 1981).

1.1.6. Kavakmeydan Mahallesi İsim Değişikliği

25 Aralık 1973 tarihinde İsmet İnönü'nün vefatının ardından meclise yapılan bir başvuruyu incelemektedir. Bu başvuru, şehrin eski mahallelerinden Kavakmeydan Mahallesi'nin isminin değiştirilmesine yöneliktir. Mahalle muhtarı tarafından yapılan başvuruda, "Eski Cumhurbaşkanı, ulusal kahraman İsmet İnönü'nün isminin Kavakmeydan Caddesine verilerek bu caddenin İsmet İnönü Bulvarı olarak adlandırılması" talep edilmektedir.

1974 yılı meclisinin ilk ayında yapılan görüşmede, Kavak Meydan Caddesine İnönü Caddesi, Kavakmeydan Mahallesi İnönü Mahallesi denmesi ekseriyetle kabul edilmiştir (TBMZ, 1973). Fakat bugün, İnönü Mahallesi ismi korunmakla birlikte, caddenin ismi Trabzon Spor Bulvarı'dır. Konu ile ilgili bir kanaat belirtmemiz gerekirse; şehirde topluma mal olmuş, toplum hafızasında olumlu yer edinmiş tarihi mekânların isimlerinin değiştirilmesini uygun bulmadığımızı belirtilmeli. Şehrin hafızasının yok olmaması, sadece eser bazında değil, isim bazında da koruma güdüsüyle davranılmasını gerekli kılmaktadır. Bazı değişikliklerin aradan uzun yıllar geçse bile toplum nazarında kabul görmediğinin örnekleri çoktur. Mesela Yalı Mahallesi'nden ziyade Faroz, Pazarkapı'dan ziyade Moloz veya Mumhaneönü, Fatih Mahallesi (bir bölümünden) ziyade Ayasofya, Bengisu'dan ziyade Kisarna isimlerinin kullanılması konuya örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 5. Kavakmeydanı



Kaynak: Taka Gazetesi, 2023

1.1.7. Tekfurçayır Mahallesi

Tekfurçayır Mahallesi, 1643-1656 yılları arasında Trabzon Şeriye Sicillerinde ismi geçen mahallelerden birisidir. Fetih'ten itibaren Tekfurçayır Mahallesi'nde gayrimüslimlere ait mülk alımı ve satışına rastlanmaması bu mahallede Müslümanların oldukça ağırlıklı bir durumda olduklarını göstermektedir (İnan, age, s.39, 179.). Veysel Usta'ya göre; sur dışındaki Hatuniye Mahallesi'nin güneyinde yer alan, yani bugünkü Erdoğan Mahallesi'ne lokalize edilebilecek olan Tekfurçayır Mahallesi, Şehzade Selim'in valilik yaptığı yıllarda henüz kurulmamıştır. Zira bu mahalleye dair tahrir defterlerindeki ilk kayıt 1554 tahririnde "Haric-ez defter" ibaresiyle yer almakta, dolayısıyla bu tarihte yeni kurulmuş bir Müslüman mahallesi olduğu anlaşılmaktadır (Veysel Usta, "Şehzade Süleyman'ın (Kanuni) Trabzon'da Doğduğu Ev Meselesi", Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Bahar 2019; (26): s. 403.). 1555 tarihinde bu mahallede dünyaya gelen Trabzonlu seyyah Aşık Mehmet, seyahatnamesinde mahallenin ismini Tekfur Saray olarak belirtir (Veysel Usta, "Anabasis'ten Atatürk'e Seyahatnamelerde Trabzon" Serander Yayınları, s. 43.). Bir de Aşık Mehmet mahallede Tekfur Saray Hamamı adında bir hamamdan bahseder ve bina için "eşi az bulunur bir yapıdır" der (Veysel Usta, age, s.44.).

Evliya Çelebi de seyahatnamesinde mahalleden Tekfur Sarayı Mahallesi olarak bahseder. Şu anda 1 Nolu Erdoğan Mahallesi'nde bulunan Erdoğan Bey camii'nin ilk önce mescit olarak inşa edildiğini sonradan padişahın emri ile Erdoğan Bey tarafından camiye dönüştürüldüğünü söyler ve "bu cami

Tekfur Saray Mahallesi'dedir "der (Veysel Usta, age, s.55.). Yani Trabzon'da Erdoğan isminin mahalleden önce ilk defa bu camiye verildiğini söyleyebiliriz. Meclis zabıtlarına bakılacak olursa, Tekfurçayır mahallesi ile ilgili Trabzon'da bazı sokak ve caddelerin isim değişikliği talepleri nedeniyle konunun Meclise geldiği anlaşılmaktadır. Belediye Başkanı Sefer Özgür, ilk olarak Tekfurçayır Sokağının isminin Şehit Hava Teğmeni Osman Ertosun Caddesi olarak değiştirilmesine dair önergeyi okur;

Muharrem Hayali; Tekfurçayır Sokağı'nın aslında mahalle olduğunu, nüfus kütüklerinde Tekfurçayır Mahallesi olarak geçtiğini ve nüfustan bunun silinmesinin mümkün olmadığını belirtir. Mustafa Pir Erköse; görüşmenin yapıldığı 1974 yılından 30-40 sene önce Erdoğan Mahallesi'nin buraya kurulduğunu ve Tekfurçayır isminin vatandaşın dilinden henüz silinmediğini ancak şehit isimlerinin böyle yerlere konulmasına taraftar olduğunu söyler. Ancak buna rağmen Tekfurçayır ismini kolay kolay milletin zihninden değiştiremeyeceklerini de ifade eder (TBMZ, 1974).

Tekfurçayır ismi eski bir isim olmasına rağmen yeni konulan ve ismini Trabzon'da geçmişte valilik yapmış olan Erdoğan Bey'den alan Erdoğan Mahallesi ismi toplum nazarında çabuk kabullenilmiş ve bazı mahallelerin aksine Tekfurçayır ismi toplum hafızasından çok çabuk silinmiştir. Bunun tersi örnekler de mevcuttur. Mesela Moloz, Faroz, Kisarna, Arafilboyu gibi. Bu isimler de çok eskiden değiştirilmiş olmasına rağmen halen Trabzon'da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Şekil 6. Tekfurçayır Mahallesi (Eski Askeri Hastane)



Kaynak: Taka Gazetesi, 2022

1.1.8. Kemter Sokak

Hızırbey Mahallesi'ne ait bir sokak olan Kemter Sokak isminin semantik anlamındaki olumsuz çağrışımlar nedeniyle yapılan bir değişikliktir. Kemter kelimesinin aciz, fakir, itibarsız, değersiz gibi anlamları mahalle sakinleri arasında rahatsızlık yaratmıştır (Lügat, t.y.). Bu durum, mahallede yaşayan emekli bir öğretmen tarafından belediyeye bir dilekçe ile bildirilmiştir. Bu dilekçe şu şekildedir;

"Hızırbey Mahallesi'nin Kemter sokağında oturmaktayım. Sokağımıza çok eskiden takılmış olan bu isim malumunuz olduğu veçhile Farsça aşağılık sadedinde bir tabirdir. Gerek lügat manası ve gerekse mecazi olarak yukarıda arz ettiğim gibi acizleri ve bendeniz manasına gelmekle saygı makamında kullanılmaktaydı. Bugün için demokrasiyi ahlak olarak benimsediğimizden itibaren layık bir değer taşımamaktadır. Zira yarının nesilleri bu yabancı kelimeyi lügatta arayıp bulmak mecburiyeti karşısında kalacakları düşüncesi ile farzımuhal sağ kalsak dahi vereceğimiz cevap riyakârlık ve mürailiğin ifadesi olacak ki bizleri töhmet altında bırakacaktır. Şahsi olan bu anlayış ve kanaatıma göre sokağımızın taşıdığı bu ismin (27 Mayıs) ismi ile değiştirilmesini saygı ile arz ederim"

Dilekçenin özellikle içerdiği ironik unsurlar, değerlendirmeye değer bulunmaktadır. "Demokrasiyi ahlak halinde benimsediğimizden" bahsedilen bu dilekçede, demokrasinin aşağıya edildiği ve 27 Mayıs darbesinin gerçekleştiği tarih olan 27 Mayıs'ın bir sokağa isim olarak verilmesi talep edilmektedir.

Bu öneri, demokrasiyi benimsemekten bahsedilen bir dönemde, 27 Mayıs'ın darbe ile iş başına gelmiş olan yeni Meclis tarafından küçük bir sokağa isim olarak verilmesi anlamına gelmektedir. Yeni Meclis,

demokrasiyi savunmak ve benimsemek adına bir sokak isminin seçiminde 27 Mayıs tarihini tercih etmektedir. Dilekçenin içindeki ironik unsurları ve ardından alınan kararın yansımalarını detaylı bir şekilde irdeleyerek, sembolizmin ve tarihle ilgili sembolik ifadelerin toplumsal bellek üzerindeki etkilerini anlamayı hedeflemektedir.

“Yapılan müzakeresi sonucunda (27 Mayıs) taşıdığı mana ve ehemmiyet nazara alınarak bu ismin layık olduğu değerle mütenasip bir caddeye verilmesi uygun görülmüş ve talep edilen sokak isminin ileride başka bir münasip isimle değiştirilmesi uygun olacağı reye vaz ve ittifakla kabul edildi” (TBMZ, 1961).

Öğretmenin dilekçesinde, Kemter Sokak isminin mahalle sakinleri arasında olumsuz bir algıya sebep olduğu ve bu ismin sembolize ettiği değerlerin mahalle kimliğine zarar verdiği belirtilmiştir. Dilekçede, sokak isminin değiştirilmesi talep edilerek, mahallenin prestijine uygun bir ismin seçilmesi önerilmiştir. Mahalle isimlerinin sembolik anlamları ve bu isimlerin toplum üzerindeki etkileri, bir mahallede yapılan isim değişikliği talebi üzerinden anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu analiz, yerel toplulukların kimlikleri ve değer sistemleri üzerindeki değişikliklerin nasıl gerçekleşebileceği konusunda bir anlayış sağlamayı hedeflemektedir. Kemter Sokağının ismi bir daha 4 yıl sonra mecliste gündem olmuş ve sokağın ismi Havacı Mete Sokağı olarak değiştirilmiştir (TBMZ, 1965).

1.2. Köylerde İsim Değişiklikleri

Değişen mahalle ve sokak isimlerinden sonra Türkçe olmayan köy isimlerine sıra gelmiş ve nihayet 1958 senesinde köy isimleri de değiştirilmiştir.

Tablo 3. Eski ve Yeni Köy İsimleri

Yeni-Eski Köy İsimleri	Yeni-Eski Köy İsimleri	Yeni-Eski Köy İsimleri
Akyazı (Suğa)	Dereli (Zengoariye)	Sevimli (Kongol)
Ayvalı (Hoha)	Doğançay (Hurdimera)	Toklu (Kalciya)
Başkurt (Murlu)	Dolaylı (Zanbu)	Uğurlu (Argalya)
Bengisu (Kisarna)	Gündoğdu (Mude)	Yalınca (Komera)
Beşirli (Holamana)	Gürbulak (Oksu)	Yanlıca (İsteli)
Beştaş (Kanlika)	İncesu (Kilathortokop)	Yanyamaç (Sovri)
Bostancı (Hostimasya)	Kendirli (Zurha)	Yeşilbük (Nefsikilât)
Bulak (Zefanos)	Konaklar (Hoskonak)	Yeşilköy (Hoskastamon)
Çakılca (Fandak)	Kozluca (Mendi)	Yeşilyurt (Büyüksamaruska)
Çamoba (Polita)	Kutluğun (Aşağimeserya)	Ağıllı (Ağrit)
Çilekli (Hoskirasya)	Okçu (Yenika)	Akkaya (Karlıkazemya)
Çimenli (Hosmeşalos)	Pelitli (Hospalavrak)	Akoluk (Anıfa)
Dereli (Çilkanoymesehor)	Sayvan (Coşara)	Aktoprak (Tirzik)
Aydınlı (Mundagüze)	Düzyurt (Mesariya)	Geçit (Mahmat)
Gözalan (Mundayeni)	Kamışlı (Kaleman)	Karlık (Nefsikarlık)
Gülçayır (Divranos)	Karakaya (Karlıksumerya)	Subaşı (Zülmera)

Kaynak: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1963

2. YENİ MAHALLERİN KURULMASI

2.1. Kurulan Yeni Mahaller

1975 yılı sonuna doğru belediye meclisi Trabzon'da yeni mahalleler kurulması gündemi ile toplanmıştır. Esentepe ve 1'nolu Çömlekçi Mahallelerinin birleştirilerek; Esentepe, 1'Nolu Çömlekçi, Sanayi,

Kalkınma ve Hayali Mahalleleri olmak üzere beş mahalle muhtarlığına, Erdoğan Mahallesinin 1, 2 ve 3' nolu Erdoğan Mahalle muhtarlığına ayrılması önerilmiştir. Hayali Mahallesi, görüşmelerde Değirmendere Mahallesi olarak onaylanmıştır. Erdoğan Mahallesinin bölünmesi ile ilgili Başkan Sefer Özgür şu şekilde açıklama yapmıştır; *"Bu mahallerin durumları ile mahalle muhtarları ilgilenilecek halde değildir. Mahalle olma vasfını çoktan aşmış, birer kaza hatta Erdoğan, Giresun Vilayeti gibi bir Vilayet haline gelmiştir."* (TBMZ, 1975).

Yapılan müzakereler sonucunda Esentepe ve Sanayi Mahalleri adında yeni mahalleler oluşturulmuş, 1 ve 2' nolu Çömlekçi Mahalleleri birleştirilmiş, Erdoğan Mahallesi 1, 2 ve 3' nolu Erdoğan Mahallesi olarak yeniden tanımlanmıştır (TBMZ, 1975).

Şekil 7. Çömlekçi Mahallesi (1975)



Kaynak: Taka Gazetesi, 2021

2.2. Kanuni Süleyman Caddesi

Trabzon şehrindeki semantik bir değişimi ele alarak, Kanuni Süleyman Caddesi'nin isimlendirilme süreci incelenmiştir. 1966 yılında "Kanuni Bulvarı" adında bir proje henüz gündemde yoktu. Ancak, aynı dönemde belediye meclisinin bir caddeye "Kanuni Süleyman" ismini verdiği ifade edilmektedir (TBMZ, 1965). 1965 yılında belediye meclisi; "Tünelden (Eski, doğudaki) Karayolları Belediye hududuna kadar olan yola Devlet Yolu, Tünelden Ayasofya Belediye hududuna kadar olan yola Sahil Yolu" ismi verilmiştir (TBMZ, 1965).

Ancak bir yıl sonra karar değişti. Meclis tutanaklarına göre devlet tarafından yapılan ve yakın zamana kadar hizmete gireceği söylenen sahil yolunun *"Kalealtı tünelinin doğu kısmından Ayasofya Mahallesi'ne çıkan kısma kadar Kanuni Süleyman Han Hazretlerinin isminin verilmesine dair Pazarkapı Mahallesi Muhtarlığının talebi üzerine"* mecliste yapılan görüşmede, batıdaki şehir hududu ile tünele kadar olan kısma Kanuni Süleyman Caddesi ismi verilerek adlandırılmış ve önerge oy birliği ile kabul edilmiştir (TBMZ, 1966). Ancak bugün bu ismi kimse hatırlamamakta, hiçbir yazılı kaynakta geçtiği görülmemektedir.

2.3. 1980 Yılında Valiliğin Trabzon Tespitleri ve Belediye Hudutları

1980 senesinde Özel İdare Müdürlüğünden Vali Ali Rıza Yaradanakul imzalı bir yazı belediyeye ulaşmıştır. Yazı aynen şöyle; *"Belediyeniz hudutlarının belediye teşkilatı kurulduğundan beri aynı kaldığı; buna mukabil artan ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerini normal bir statü içinde yürütülebilecek bir genişliğe kavuşturulmamış olduğu bilinmektedir. Bunun neticesinde –mücavir saha kesimleri de dahil- kentin taşan, saha gerektiren medeni yatırımlarının, şehir hudutlarının hareket sahası sunacak genişliğe ve düzeye ulaştırıldıktan sonra mümkün olacağı apaçık görülmektedir. Halen K.T.Ü başta olmak üzere Trabzon ve bölgemiz illerine de hizmet götüren birçok kamu kuruluşu, Belediye hudutları dışında yer bularak kurulmuş olup, bu alanlara belediye hizmetlerinin mücavir sahada olsa-kısmen götürülebildiği de bir gerçektir."*

İlimiz merkezi olan Trabzon kent hudutları, çok dar ve köylerle iç içe girmiş bulunmaktadır. Belediye hudutlarının bitiminde keşif olarak süregelen gelişi güzel ve uygar ölçülere tam tekabül etmeyen gelişmeler, geometrik diziyle artan nüfusun sosyal ihtiyaçlarını, ekonomik amaçlarını ve tüm yatırım zorunluluklarını durdurmakta, yasal müdahaleleri kısıtlama ve ondan kurtulma eğilimi göstermektedir. Yeni sınır ihtiyacı, kısa zamanda karşılanmazsa hasıl olan gelişmeler, yasal ve parasal zorlukları, belediyemiz aleyhine daha da artırmış olacaktır.

Köylerin ve Belediyelerin idari mevzuat yönünden tabi oldukları düzenlemeler büyük bir benzerlik arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında geleceğin şehrini biçimsizleştirecek olan köy yatırımlarının direkt bir sorumluluğa bağlanması gerekmektedir. Bu sebeple, belediyenizin halen inkârı mümkün olmayan faaliyet ve yatırımlarından faydalanan kent dışı alanların Belediyemize kaybedilerek daha engin ve ferahlatıcı düzenlemelere girilmesi, Valiliğimce zaruri acil bir keyfiyet olarak benimsenmiştir. Dosyalarınızda bulunan eski gelişme hudut isteklerinizin günümüz ve geleceğin şartlarına göre yeniden ve yasaların izin verdiği azami hadde çıkarılmasını ve böylece gözden geçirilmesini 1580 sayılı Kanun'un 7469 sayılı kanunla değişik 7. Maddenin D fıkrasının delaleti ile resen lüzumlu görüyorum" (TBMZ, 1980).

Belediye teşkilatının kurulduğu günden bu yana belediye hudutlarının aynı kaldığı tespiti doğru olmamakla birlikte, konu değerlendirilmek üzere Bayındırlık komisyonuna havale edilmiştir. Meclis Tutanaklarında; "Milli Güvenlik Konseyinin 34 sayılı kararı uyarınca 3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığının 11'nolu Bildirisi ile Akçaabat ve Yomra Belediyeleri, Trabzon Belediyesine bağlanarak şube müdürlüğüne dönüştürülmüştür" (TBMZ, 1981). Yani 01 Mart 1981 tarihinden itibaren Akçaabat ve Yomra ilçeleri Trabzon Belediyesi'nin sınırları içerisine alınmıştır (TBMZ, 1981). Ancak yapılan işlemin doğru olmadığı anlaşıncaya yine Konsey Kararı gereği, Akçaabat ve Yomra Belediyeleri 1982 senesinde yeniden müstakil belediye haline dönüştürülmüştür (TBMZ, 1982).

1963 yılına kadar belediye başkanları ya meclis üyeleri arasında yapılan seçimle iş başına gelirdi, ya da Bakanlar Kurulu kararı ile atama yoluyla göreve başlardı (Yörüklüoğlu, 2009). Özet olarak, önce halk arasından bir komisyon seçiliyor, sonra bu komisyon meclis üyelerini seçiyor. Meclis üyeleri de kendi aralarından belediye başkanını seçiyor. 1963 yılına kadar belediye seçimlerinde iki devreli bir seçim sistemi uygulanırdı. Önce belediye meclis üyeleri seçilir, ardından meclis üyeleri kendi aralarından belediye başkanını seçerlerdi. Yani her meclis üyesi, doğal olarak belediye başkanı adayydı. Ancak kimlerin meclis üyesi adayı olacakları hususu, Cumhuriyet Halk Fırkası Ocak Heyetleri tarafından belirlenir, ondan sonra bu adaylar seçmenlere arz edilirdi (Yeniyol Gazetesi, 1934). 1934 yılı belediye seçimlerinde kadın ve erkek olmak üzere Trabzon'da 8.000'i geçen seçmen sayısı mevcuttur. Ancak 1934 belediye seçimlerinde sandığa atılan rey sayısının da 4573 olduğu belirlenmiştir. Yani seçime katılım oranı %50'ler düzeyindedir.

1931 yılında şehir meclisi içerisinde bu şekilde seçildiğini düşündüğümüz Kadri Mesut Bey'in 4 yıllık görev süresinin dolması üzerine, ikinci dört yıllık çalışma devresi için yeniden seçilen belediye meclisi, belediye reisi ve daimî encümen azalarının seçimi için 24.10.1934 tarihinde olağanüstü toplanmıştır ve başkan adayını seçmek üzere oy pusulaları üyelere dağıtılmıştır. Müteakiben oy pusulaları üyelere dağıtılır. Oylar sayıldığında 24 oy Kadri Mesut Beyin, bir oy da Temel Nücumi Beyin aldıkları tespit edilir (TBMZ, 1934). Meclis üyelerinin neredeyse tamamının oyunu alarak Kadri Mesut Bey yeniden Belediye Başkanı seçilmiştir. Kadri Mesut Evren 1934 senesinde meclis üyelerinin çoğunluğunun oyunu alarak belediye başkanı seçilmesine rağmen iki sene sonra mecliste sıkıntılı bir süreçle karşılaşmıştır. Meclis tarafından kendisine gensoru verilmiştir. Kadri Mesut Bey meclisin gensorusu sebebiyle 23.07.1937 tarihine kadar belediye başkanlığı görevini yapmıştır ve meclis üyeleri tarafından görevinden düşürülmüştür (TBMZ, 1937).

3. MAHALLE SINIRLARINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

3.1. 1932 Senesinde Yapılan Değişiklikler

Belediye Meclisinin 06.04.1932 tarihli oturumunda görüşülen konuların biri de mahallelerin sınırları meselesi olmuştur (TBMZ, 1932). Belediye, Trabzon'un bazı mahallelerinde sınırları değiştirmiştir. Konu

ile ilgili söz alan Osman Remzi Bey, bu düzeltmelerden mahalle sakinlerinin haberdar olup olmadıklarını sormuştur. Cevap veren Belediye Reisi: “hepsi haberdardır. Bu düzenlemeye belki Kavakmeydan Mahallesi itiraz ederse de düzeltmeler çok tabi esaslara göre yapılmıştır” demiştir (TBMZ, 1932).

Yeniden düzeltilen mahalle sınırları; Eski adı Faroz Mahallesi olan Yalı Mahallesi ile Hızırbey mahallesini ayıran denize dik Mektep sokağın Maraş Caddesi’ni kat ederek Mollazade Kemal Bey tarlasından geçerek, Kozinzade aralığından, Kavakmeydan Caddesi ve Kavakmeydan Caddesi takip olunarak Zağnos’ta Kale burcuna ve adı geçen burçtan kale duvarlarının uzayan istikameti ile denize bağlanmak sureti ile sınırlandırılmıştır. (Fároz Mahallesi Trabzon’un eski mahallelerinden birisi olup, Mahalle ilk olarak 1565-1566 tarihli Şerîye Sicilinde “Faros” adı ile geçmektedir. Trabzon Vilâyet Heyetinin kararıyla 1930 tarihinde ismi değiştirilmiştir (Ciravoğlu, 1997). Fakat ilginçtir ki, mahallenin isminin 70 Seneden fazladır değiştirilmiş olmasına rağmen, Trabzonlular Yalı Mahallesi’nden ziyade, Faroz ismini hala yaygın olarak kullanmaktadırlar¹. Bu değişiklik üzerine yeni Hızırbey hududundan arta kalan eski Kavakmeydan Mahallesi’ne ait bir bölümün adı geçen Kemal Bey tarlası ve Kozinzade aralığının denize bakan sol tarafı İncirlik boğazına kadar olan kısımda Kavakmeydan mahallesine iade edilmiştir.

İsmet Paşa mahallesine ait olup; bu değişiklik ile Hızırbey ve Kavakmeydan mahallelerine verilen bölüme karşılık, İsmet Paşa mahallesi sınırı da aşağıdaki şekilde düzeltilmiştir; “Maraş Caddesindeki Ruslar tarafından açılan yeni kale kapısının güney noktasından Maraş Caddesi boyunca devam eden caddedeki köprünün doğu kısmından, kalenin altındaki Taşhaneye ve oradan kale duvarları boyunca Zağnos Köprüsü doğu kısmına ulaşır, yine kale duvarlarını takip ederek yukarıda su köprüsünün kale hizasına gelen noktaya ve o noktadan su köprüsünün hizasını takiben Soğuksu Caddesi’nin yol başındaki Taşhane mevkiinden geçerek, İbişoğlu Kıranına çıkarak, kırandaki yolun Soğuksuya giden ve eski yola bağlanan yere ve oradan Tütüncüzade Mehmet Efendinin bahçesinin, Çıldır Bey tarlası ile sınır olan yüksek defnelikler boyunca, kır bahçesi denilen bahçenin kuzey tarafına kalarak, kır bahçesinin garp noktasından kıran hududu ile uzayan hattın, Kavakmeydan mezarlığının güney kısmındaki kayalıklardan geçerek, Kavakmeydan daki Türbe yanından Erdoğan mahallesine giden yol üzerinde isabet ettiği mevkiye ve o mevkiden adı geçen yolu takip edip, dik olarak Türbe yanından ve Türbe önündeki caddeyi doğuya doğru takip ederek, Zağnos’taki kale burcuna ve adı geçen kale burcundan, kale duvarlarının doğu cephesini takip ederek Maraş Caddesindeki kale kapısının güney noktasına ulaşılır” (TBMZ, 1932) O dönemde şehirde harita çalışmasının yeterli olmadığı yapılan tariflerden çok net anlaşılmaktadır.

Şekil 8. Faroz Mahallesi



Kaynak: Faroz Derneği, t.y.

¹ Eski adı Sotka Mahallesi olan Hızırbey Mahallesi ise, adını 1465 yılında emekli olarak Trabzon’dan ayrılan Trabzon Valisi Hızır Bey den almıştır. Bkz.Hüseyin Albayrak, Fetihden Kanuniye Trabzon, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, 1999, s.82.

4. BELEDİYE SINIRINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

4.1. 1933 Yılında Yapılan Değişiklik

13 Mayıs 1933 tarihinde toplanan meclis, Trabzon şehrinin sınırlarının tespiti meselesini masaya yatırmıştır. Bu önemli toplantıda, Belediye Fen Memurluğu tarafından yürütülen detaylı bir çalışma ele alınmıştır ve şehrin sınırlarını belirleme amacı güdülmüştür.

Şehrin batı ve güney hudutlarıyla ilgili yapılan çalışma, Ayasofya hududunda Agâh Deresi boyunca başlayarak, Tirzik Boğazı'ndan bir düz çizgi çizilerek devam etmiştir. Ballica Mevkii ve Canbaz Kıranı hudutları içinde kalarak, Soğuksu'da Tosunun kahvesinden başlayarak Soğuksu Yolu'na bağlanmıştır. Yolum izlediği güzergâh boyunca Soğuksu ve Polita'nın sınırları belirlenmiştir. Yarımsakal mevkiinden Polita'ya kadar uzanan hat, Polita'yı kat ederek Bahçecik hududuna ulaşmıştır.

Doğu ve kuzey hudutlarına dair daha detaylı bilgi verilmemekle birlikte, "Hudutnamede zikrolunan doğu ve kuzey hudutları ile sınırlanan yerler" ifadesi kullanılmıştır. Bu noktada, 1933 yılında Trabzon şehrinin sınırları batıda Ayasofya, güneyde Tirzik (Kireçhane), Çamoba ve Bahçecik hududu ile sınırlanmış, doğuda ise Değirmen Dere'nin sınırına kadar uzanmıştır.

Bu tespitler, Trabzon şehrinin o dönemdeki coğrafi sınırlarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Meclis toplantısında alınan kararlar, şehir planlaması ve yönetimi açısından önemli bir kilometre taşı olmuştur. 1933 yılında belirlenen sınırlar, şehrin o dönemdeki stratejik ve idari yapılanmasını yansıtmaktadır (TBMZ, 1933).

4.2. 1935 Yılında Yapılan Değişiklik

1935 yılında Belediye Kanunu'nun 4. Maddesi gereğince Belediye sınırlarının yeniden belirlendiği görülmüştür. Bir fen memuru ile zabıta komiserinden müteşekkil bir heyete tanzim ettirilen sınır kâğıdına göre, Trabzon Belediyesi'nin sınırları şu şekildedir;

a) Batı Tarafı:

Mavlavita Deresinin denize döküldüğü yerden başlayarak, dere yatağı güneye doğru gidilerek, eski Ayasofya Mahallesi içeride kalmak üzere Mavlavita ve Ayasofya sınırları boyunca, Mevlâna Deresi, Kırmızı Kışla'nın talim meydanı ve Çemberci Yakupoğlu, Yakup arazisi içeride kalmak üzere, Çifte Çamlık Köprüsü ve bu köprüyü takiben Çamlık sırtından Kıratioğlu evine çıkan köy yolu kaldırımının birleştiği yer.

b) Güney Tarafı:

Müftüoğlu Hanesi ve tarlası içeride kalmak üzere, Dedeoğlu Hami ve Sami sınırlarının yol ile birleştiği yer ve bu yol takip olunarak Kelleveziroğlu tarlası ve Hacıkışif hudutları içeride ve Sipahioğlu Şakir tarlası dışarıda kalmak üzere dere geçilerek, Hekimoğlu Osman vereseleri hudutları takip ve Müftüoğlu Hacı Mehmet vereselerine ait çamlık şimalinden geçilerek, Soğuksu'ya giden üst yolun birleştiği yerden Filizoğlu Çamlığı denilen şimdiki askeri top parkı dışarıda kalmak üzere, İmaret Deresi'ne inen ve Polita Köyü ile birleşen Haciosmanoğulları'na ait arazi ve İmaret Deresinin yatağından doğu tarafına doğru devamla eski Kindinar-yeni Bahçecik sınırları tamamen takip olunarak, Tabakhane Deresi'nin yukarısı olan Kavaklı deresi üzerindeki Yenicuma Köprüsü ve bu köprüden Mısırlıoğlu Boğazı ve eski Cephanelik içeride kalmak üzere Baryan hududu ile Boztepe üzerine çıkan eski Erzurum Caddesi'ni takiben Boztepe'nin sırtı.

c) Doğu Tarafı:

Boztepe sırtından düzlükler içeride kalmak üzere doğu tarafına dönülerek Garipler Mezarlığı içeride kalmak üzere, Değirmendere suyolunun Hamsi Deresi üzerindeki su köprüsü ve su yolu doğu tarafına doğru takip olunarak ve Erzurum Caddesi'ni geçerek yeni mezarlık güneyindeki tarlalar içeride kalmak üzere dereye inen hat ve Değirmendere köprüsü içerisinde kalarak derenin denize döküldüğü yer ve dere.

d) Kuzey Tarafı:

Değirmendere ve Mavlavita Derelerinin (Kisarna su kaynağının üst tarafına doğru yükselen ve Ayasofya'nın yaklaşık 2 km batısında denize dökülen Klarma Deresi'dir (Bryer ve Winfield, 1988).

4.3. 1956 Senesinde Yapılan Değişiklik

1956 yılının Mayıs ayında fevkalade (olağanüstü) toplanan meclisin tek bir gündem maddesi vardı; Belediyenin doğu sınırının değiştirilmesi. Verilen önerge aynen şöyle; *“Şehrin merkezinde son zamanda artış kaydeden nüfus kesafeti yüzünden meydana gelen mesken ihtiyacına cevap vermek ve aynı zamanda evsiz Hemşerilerimizi birer mesken sahibi kılabilmek, ancak mevcut 2 Nolu Çömlekçi Mahallesi'nin bitişiğindeki bir kısım arazinin diğer mahallak meyanında Belediye hudutları içine alınmak suretiyle olabileceği aşikârdır.*

Bu itibarla Hostimasya Köyü'nün (Hostimasya, Hoş Dimasya; Bugünkü Bostancı Mahallesi Orhan Öztürk “ Trabzon Merkez İlçe Tarihi - Özhan Öztürk Makaleleri (ozhanozturk.com) (29 Aralık 2020 Tarihinde Erişildi)) Değirmendere mevkiinde kain ve hudut sait evsafı ekli krokide gösterilen arazi parçasının (Meclis kararında kroki verilmemiştir.(F.E)) Belediye hudutları dahiline alınması ve mevcut Belediye hudutlarının ol surette tashihen yüksek Meclis'e karar ittihaz buyrulmasını saygılarımızla arz ve istirham eyleriz” (TBMZ, 1956).

Yani bugün 2 Nolu Bostancı Mahallesinin belediye sınırlarına dahil edilmesi konusu gündeme alınmıştır. Gerekçe; şehirdeki nüfus artışı ve konut ihtiyacıdır. Ancak tutanaklardan anlaşıldığına göre bu bölgede 250 evlik bir kooperatif kurulmuş ve Emlak Bankası'ndan kredi talepleri vardır. Yine tutanaklara göre banka, bu alanın şehir hududu dışında olması nedeniyle kredi vermemektedir. Sınır değişikliğinin vatandaşın talebi olması dolayısıyla meclise gelmesine itiraz eden meclis üyeleri de olmuştur. Mustafa Eker; Belediye hudutlarında belediyecilik vazifesini tam manası ile ifa edemezken, 25-30 sene gibi uzun yıllar belediyenin yardım kolundan mahrum kalmış mahalleler varken, böyle bir mahallin oluşturulmasının belediyeye külfet getireceğini söyleyerek önergenin reddedilmesini istemiştir. Kimi meclis üyeleri de bu işin şahıs meselesinden ziyade memleket işi olduğunu söylemiştir.

Başkan Haluk Çulha da bu konunun meclisi olağanüstü toplantıya çağırarak bir mesele olmadığını, bir emrivaki ile karşılaşmış bulunduklarını söylemiş olsa da yapılan oylamada sınır değişikliği kabul edilmiştir. Sınır değişikliğinin ne surette yapıldığı şöyle açıklanmıştır; *“Değirmendere taş ocakları, Yakupoğlu Osman Tarlası, Köprü, Yakupoğlu fidanlığı, Osman Mustafa Akarsu, Maçkalı Osman, Mehmet Aksoy, Murat Varol tarlalarını takiben, şehir Battı ırmağı köprüye kadar ve Kamboz köy yolunu takiben Karayolları Bölge Müdürlüğü güney ve doğu sınırının devamı, tayyare meydanı hududu, liman için taş çıkan ocaktan bir hattı müstakim denize kadar olan saha” Belediye hudutlarına alınmıştır (TBMZ, age.).*

4.4. 1959 Yılında Yapılan Değişiklik

1959 yılı Mart ayında Trabzon'un yakın köylerinden Çukurçayır Köyü'nün Trabzon Belediye hudutlarına katılması konusu mecliste gündem yapılmıştır. Tutanaklardan anlaşıldığına göre Çukurçayır Köyü sakinleri seçim kurulu nezdinde halk oylaması yaparak Belediye sınırlarına dahil edilme kararı almışlar ve Nafia komisyonu da buna uygun görüş vermiştir. İlk sözü meclis üyesi Ahmet Rasim Karanis almıştır ve Nafia komisyonunun raporunda sebep ve “esbabı mucibe” gösterilmediğini belirterek;

“Buranın belediye hudutları içerisine alınması halinde sıhhi, medeni ve hayati ihtiyaçlarının temini lazımdır. Hâlbuki daha dün denecek kadar yakın bir zamanda Belediye icraatı ve çalışmaları tenkit edilirken, şehir içinde bulunan Bahçecik, Erdoğan ve buna benzer birçok mahallenin bu ihtiyaçlarını temin edemeyen ve dolayısı ile tenkit edilen bir Belediyenin böyle bir ucu Kireçhane nahiyesiyle birleşen bir köyü Belediye hudutları içerisine almak suretiyle belediye bütçesine bir yük tahmil etmek ve aynı zamanda buradaki zabıta hizmetlerini ve nafia işlerini takip için memur izam etmenin doğuracağı güçlükler nazara alınması lazımdır. Böyle bir karar alındığı takdirde bu köy sakinlerinin Belediyemizden haklı olarak birçok hizmetler talep edeceklerine muhakkaka nazarı ile bakılmalı ve zarardan başka bir faidesi olmayacağı kanaatiyle bu iltihak kararına şahsen muhalifim” demiştir. Ancak Meclis'te yalnız

kalmıştır. Sonuçta yapılan oylamada Çukurçayır Köyünün Trabzon Belediye sınırlarına katılması kabul edilmiştir (TBMZ, 1959).

4.5. 1964 Yılında Yapılan Değişiklik

1964 yılında Trabzon şehrinin planlı ve sağlıklı büyüme stratejilerini ele alarak, Belediye Başkanı Suat Oyman tarafından o dönemde sunulan bir önergeyi incelemektedir. Şehir, o dönemde hızla büyümekte ancak bu büyüme sürecinin planlı ve sürdürülebilir olup olmadığı sorularıyla karşı karşıya kalmıştır. Belediye yönetimi, bu sorulara çözüm arayışı içerisinde ve bu bağlamda Belediye Başkanı Suat Oyman, meclise bir önerge sunar.

“6785 Sayılı İmar Kanun’unun 47. Maddesi², Belediye hudutlarını mücavir bulunan ve beldenin müstakbel inkişafı bakımından lüzumlu görülen yerlerin adı geçen Kanun şümulü içerisine alınabileceği lüzumuna işaret edilmekte olduğundan;

1-Soğuksu Köyü coğrafi durumu itibariyle beldenin inkişaf ve iskân sahasının devamı olduğu, esasen öteden beri belde sakinlerinin şehir elektrik cereyanından istifade ettiği,

2-Devlet sahil yolu üzerinde ve belediyemize hudut bulunan Holamana (Beşirli) Köyü, mevcut imar planına göre beldenin müstakbel inkişaf sahası istikametinde bulunması ve halen bir Orman Okulu ve tesislerinin bu köy hududu dahilinde ve Devlet Şosesi üzerinde kurulması, Beldenin bilhassa plaj sahasını ihtiva etmesi dolayısı ile Hacıbeşir Deresinin Devlet şosesini kat ettiği noktadan Holamana Köyüne doğru dik uzanacak 500 metre derinliğindeki hattın, sahil yoluna paralel şekilde ve Ayasofya Mahallesi hududuna kadar uzayan hat içinde kalan kısım,

3-Yine belde hududunun doğusuna isabet eden Trabzon-Rize Devlet Yolunun sağ ve sol kısımları ve bilhassa uçak alanının Pelitli Köyüne kadar uzanan pist hududu esas alınmak sureti ile devlet şosesinin sağ ve sol cihetlerinden gerek sahile ve gerekse dahile doğru uzanan ve Üniversite ile Kalkınma mahallesini içine almak şart ile her iki taraftan Değirmendere’ye vasıl olacak hat içerisinde kalan kısımların, gerek coğrafi durumu ve gerekse bu saha içinde kurulan kamu tesisleri, üniversite ve bu müesseseye ait diğer tesis ve lojmanların çok kısa bir zamanda Belediye hudutları içerisine alınmasının bünyelerinden doğan bir zaruret bulunması, esasen bu müessesenin kurulması ile Beldenin inkişaf sahasının bariz bir şekilde tezahür etmesi ve Üniversite sahasının Belediye hudutları içinde mütaala edilen ve yeni teşekkül eden Kalkınma mahallesinin de hudutları çizilen sahanın içinde olması, gelecekte hudutları çizilen sahanın imar ve inkişafının fenni ve teknik bir esasa, bir nizama bağlanması zaruret halini almış olup, bu itibarla yukarıda zikrolunan ve hudutları gösterilen sahalarda yapılacak inşaatlar için imar Kanun’unun tatbik edilmesi” konusu görüşülmüştür.

Başkan Oyman, amaçlarının bu gibi yerleri şehir içine almak olmadığını, ancak İmar Kanunu hükümlerinin buralarda tatbiki sureti ile inkişaf halinde bulunan ve daima gelişmekte olan şehir inkişaf sahalılarının şimdiden kontrol altına alınması ve gelişi güzel inşaat yapılmasının önlenmesi olduğunu belirtmiştir. Neticede önerge oya sunulur ve mevcudun ittifakı ile kabul edilmiştir (TBMZ, 1964).

² Eski İmar Kanunu, 16 Temmuz 1956 Tarih ve 9359 sayılı Resmî Gazete, Madde 47: Belediye hudutlarına mücavir bulunan ve beldenin müstakbel inkişafı bakımından lüzumlu görülen ve Belediyenin teklifi üzerine vilâyet idare heyetinin kararı ve Nafia Vekâletinin tasdiki ile kabul edilen sahalarda da bu kanun hükümleri tatbik olunur.

Şekil 9. Trabzon Belediye Başkanı Suat Oyman



Kaynak: Suat Oyman, t.y.

SONUÇ

Trabzon şehrinin 1930-1980 yılları arasındaki belediye meclis zabıtlarında yapılan değişikliklerin incelenmesi, şehrin mekânsal gelişimine dair önemli bir dönemi ortaya koymaktadır. Özellikle Türkçe olmayan sokak ve mahalle isimlerinin değiştirilmesi süreci, şehirdeki kültürel dönüşümü ve milli kimlik inşasını yansıtmaktadır.

1934 yılında alınan Daimî Encümen kararı, şehirdeki sokak ve mahalle isimlerinin Türk kültürüne uygun hale getirilmesi amacını taşımaktadır. Bu dönemde, dilin ve isimlerin ulusal kimliğin bir parçası olarak görülmesi, şehir planlamasında önemli bir adımı ifade etmektedir. Ancak, çalışmamızın tespit ettiği kadarıyla, bu sürecin belgelenmesi zaman içinde eksiklik göstermektedir.

Özellikle 1936 yılında oluşturulan heyetin çalışmalarına dair kayıtların eksikliği, meclis görüşmelerine dair belgeleme noktasında bir boşluk yaratmaktadır. Bu durum, o döneme ait mekânsal değişiklikleri ve isim değişikliklerini tam olarak anlamamızı kısıtlamaktadır. Bu noktada, belki de daha derinlemesine arşiv çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir.

1939 yılında gerçekleştirilen mahalle birleştirmeleri ve isim değişiklikleri ise, şehrin topluluk durumlarına uygun olarak yapılan önemli bir düzenlemeyi yansıtmaktadır. Bu değişiklikler hem mekânsal hem de kültürel anlamda bir düzen sağlama amacını taşımaktadır. Ancak, bu değişikliklerin tam olarak nasıl bir etki yarattığına dair derinlemesine bir değerlendirme için daha fazla bilgiye ihtiyaç bulunmaktadır.

Çalışmamız, 1959 tarihli Resmî Gazete düzenlemesiyle birlikte, mekânsal değişikliklerin hukuki temelini de ortaya koymaktadır. Bu düzenleme, Türkçe olmayan ve iltibasa meydan veren köy adlarının değiştirilmesine odaklanmaktadır. Bu noktada, şehirdeki isim değişikliklerinin yönetim düzeyindeki dayanağını anlamak, şehrin mekânsal gelişimi üzerindeki etkileri daha iyi değerlendirmemize olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak, Trabzon'un mekânsal gelişimi üzerindeki bu değişiklikler, şehir planlaması, kültürel dönüşüm ve kimlik inşası açısından önemli bir konu teşkil etmektedir. Ancak, daha fazla arşivsel ve belgesel veriye ulaşarak, bu değişikliklerin şehir sakinlerinin günlük yaşamına olan etkilerini daha iyi anlamak mümkün olacaktır. Araştırmanın genişletilmesi, şehrin geçmişine ve bugününe daha derin bir ışık tutabilir.

KAYNAKÇA

Agah (t.y.). <https://www.agahmuzayede.com/urun/4327388/osmanli-donemi-trabzon-kavak-meydani-ve-haci-ahmed-hamdi-pasa-turbesi-editor-ki>.

Anthony Bryer ve David Winfield (1988). The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, Dumbarton Oaks Studies.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Ankara, 1963, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, s.538.

Erol, F. (2023). Arşivdeki Trabzon. Ortahisar Belediyesi.

Eski Türkiye (t.y.). <https://www.eskiturkiye.net/2262/1960larda-trabzon-kemerkaya>.

Faroz Derneği (t.y.). <https://www.farozdernegi.org/>.

Habertürk (2020). <https://www.haberturk.com/trabzon-haberleri/78340975-gecmisten-gunumuze-ayasofyatrabzonda-85-yil-once-havadan-cekilen-fotografta-ayasofyanin>.

İçişleri Bakanlığı'nın 25 Haziran 1958 gün ve 22105-7304 sayılı genelgesiyle

İsmet İnönü (t.y.). <https://www.ismetinonu.org.tr>.

Lüggat (t.y.). <https://www.Luggat.com/index.php#ceviri>.

Mesut Çapa (2002). Millî Mücadelede Doğu Karadeniz, Yeni Türkiye Yayınevi, Ankara.

Orhan Öztürk "Trabzon Merkez İlçe Tarihi- Özhan Öztürk Makaleleri (ozhanozturk.com)

Ömer Ciravoğlu (1997). "Şehzadeler Kenti Trabzon" Bir Tutkudur Trabzon, Yapı kredi Kültür Sanat Yayıncılık1. Baskı, 199.

REHBER- Ortahisar Belediyesi (trabzonortahisar.bel.tr)

Resmî Gazete, 16.07.1956, Sayı: 9359

Resmî Gazete, 21.05.1959, Sayı: 10210.

Sevan Nişanyan, (2010). Adını unutan ülke: Türkiye'de adı değiştirilen yerler sözlüğü. Everest Yayınları.

Suat Oyman (t.y.). <https://www.suatoyman.com/galeri2?pgid=iv6t1w66-2db947d2-f861-4fd4-a59b-ac9779116222>.

Taka Gazetesi, 25 Ocak 2022 Tarihli Nüsha

Taka Gazetesi, 29 Ocak 2023 tarihli nüsha

Taka Gazetesi, 5 Aralık 2022 Tarihli Nüsha

Taka Gazetesi, 6 Ağustos 2021 Tarihli Nüsha

TBMZ, 11.5.1935 Tarihli İhtima.

TBMZ, 1973 İhtima Devresi, Adyen 9. Toplantı, 14.01.1974 Tarihli İhtima s.5-6.

TBMZ, 1974 İhtima Devresi, 31.07.1974 Tarihli İhtima, s.3.

TBMZ, 1975 İhtima Devresi, Adi 3. Toplantı, No:73, 27.10.1975 Tarihli İhtima

TBMZ, 1975 İhtima Devresi, Adi 7. Toplantı, 27.10.1975 Tarihli İhtima, s.12.

TBMZ, 1981 İhtima Devresi, Adi 1. Toplantı, 05.06.1981 Tarihli İhtima.

TBMZ, 1981 İhtima Devresi, Adi 2. Toplantı, 17.02.1981 Tarihli İhtima.

TBMZ, 1982 İhtima Devresi, Olağan 3. Toplantı, 19.10.1982 Tarihli İhtima, s.2.

TBMZ, Adi 4. Toplantı, 24.10.1980 Tarihli İhtima, s.2-3.

TBMZ, agz.

TBMZ, Altıncı İnikat 01.06.1961 Tarihli İhtima.

TBMZ, Birinci İhtima Devresi, Birinci Seçim Devresi, İkinci İnikat, 12.02.1964 tarihli İhtima s.4.

TBMZ, Birinci İhtima Devresi, İkinci Seçim Devresi, Dokuzuncu İnikat, 15.02.1966 Tarihli İhtima.

- TBMZ, Birinci İhtima Devresi, İkinci Seçim Devresi, Onikinci İnikat, 26.02.1966 tarihli İhtima s.50.
- TBMZ, Birinci İhtima Devresi, İkinci Seçim Devresi, Onikinci İnikat, 26.02.1966 tarihli İhtima s.45.
- TBMZ, Birinci İhtima Devresi, İkinci Seçim Devresi, Sekizinci İnikat, 05.10.1965 Tarihli İhtima, s.3.
- TBMZ, Birinci İhtima Devresi, İkinci Seçim Devresi, Sekizinci İnikat, 05.10.1965 Tarihli İhtima, s.3.
- TBMZ, Birinci İhtima Devresi, İkinci Seçim Devresi, Üçüncü İnikat, 25.02.1965 Tarihli İhtima.
- TBMZ, Birinci İhtima Devresi, Yedinci Seçim Devresi, Fevkalade İnikat, 08.05.1956 Tarihli İhtima.
- TBMZ, Dördüncü İhtima Devresi, Altıncı Seçim Devresi, Birinci İnikat, 01.10.1954 tarihli İhtima s.11.
- TBMZ, Dördüncü İhtima Devresi, Altıncı Seçim Devresi, Üçüncü İnikat, 01.02.1955 tarihli İhtima, s.21.
- TBMZ, Dördüncü İhtima Devresi, Olağanüstü İnikat, 08.05.1946 tarihli İhtima.
- TBMZ, Dördüncü İhtima Devresi, Yedinci Seçim Devresi, Dokuzuncu İnikat, 10.03.1959 tarihli İhtima.
- TBMZ, Dördüncü İnikat, 07.11.1934 Tarihli İhtima.
- TBMZ, Onikinci İnikat 13.5.1933 Tarihli İhtima.
- TBMZ, Onuncu İnikat, 06.04.1932 Tarihli İhtima.
- TBMZ, Onyedinci İnikat, 09.04.1936 Tarihli İhtima, s.3.
- TBMZ, 1981 İhtima Devresi, Adi 5. Toplantı, 11.03.1981 Tarihli İhtima, s.3.
- Veysel Usta, “Anabasisten Atatürk’e Seyahatnamelerde Trabzon” Serander Yayınları, s. 43.
- Veysel Usta, “Şehzade Süleyman’ın (Kanuni) Trabzon’da Doğduğu Ev Meselesi”, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Bahar 2019; (26): s. 403.
- Veysel Usta, age, s.44.
- Veysel Usta, age, s.55.
- Yeniyol Gazetesi, 25 Mart 1937 Tarihli Nüsha.
- Yeniyol Gazetesi, 29 Mart 1939 Tarihli Nüsha.
- Yeniyol Gazetesi, 5 Temmuz 1934 Tarihli Nüsha; Yeniyol Gazetesi, 30 Temmuz 1934 Tarihli Nüsha

Trabzon'da Sağlık Hizmetleri (1923-1960)¹

Health Services in the City of Trabzon (1923-1960)

Cem Er*

* Bağımsız Araştırmacı, cem_er20@erdogan.edu.tr.

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti, Trablusgarp (1911-1912), Balkan Savaşları (1912-1913), Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) ve sonrasında verilen Millî Mücadele (1919-1923) sürecinin sonunda kurulmuştur. Savaşlar ve göçler ülkenin demografik dengelerinde değişimi meydana getirmiştir. Bu durum, özellikle sağlık hizmetlerinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Uzun süren savaşlar sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni sağlık alanında bekleyen en büyük sorun, salgın hastalıkların ülke geneline yayılmış olmasıydı. Salgın hastalıklarla mücadelenin insani, sosyo-ekonomik ve stratejik önemi sebebi ile zor şartlar içinde önemli mücadeleler verilmiştir. Atatürk Dönemi'nde alınan tedbirler, kanun ve yasalar bunların dışında oluşturulan sağlık teşkilatları, kamu kuruluşları ile hastalık önemli ölçüde kontrol altına alınabilmiş, halk sağlık alanında bilinçlendirilmiştir.

Trabzon'da sağlık alanında sıkıntılar yaşayan şehirler arasındaydı. Şehrin sahilde bulunması ve Rus işgali döneminde geçiş güzergâhında yer alması hastalıkların yayılmasında etken olmuştur. Liman kenti olan Trabzon'da hastalıkların şehirde ve daha sonra çevre komşu illere yayılması sıklıkla görülmekteydi. Cihan Harbi sonrasında yaşanan göçler ve Millî Mücadele, Trabzon'da sağlık hizmetleri alanında sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Trabzon'da sıtma, verem, frengi, difteri, tifo, grip, çiçek, veba, kolera gibi salgınların dışında mevsimsel ve yöreye has olan kancalı kurt, guatr ve kemik hastalıkları da vardı. Şehirde sağlık alanında, Sağlık Bakanlığı, diğer bakanlıklar, şehirde kurulan hastane, dispanserler, belediye, cemiyetler ve eczaneler hizmette bulunmuşlardır. Basında da sürekli hastalıklar hakkında yapılması gerekenler vatandaşlara aktararak bilinçlendirilmiştir.

1923 yılında başlanan mücadele 1960 yılına gelindiğinde, sağlık hizmetleri ülke genelinde arttığı gibi Trabzon'da bu alanda önemli bir konuma ulaşmış, bulaşıcı hastalıkların etkileri azalmış, salgın konumunda olan bir hastalık kalmamıştı. 1923- 1960 yılında Trabzon 'da sağlık hizmeti alanında önemli gelişmeler yaşandığı gibi sözü edilen dönem aralığında salgın hastalıklar da görülmüştü. Bu çalışmada bahsedilen tarih aralığında, Trabzon'un sağlık durumu, yapılan sağlık hizmetleri hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Hizmetleri, Salgın Hastalıklar, Trabzon

ABSTRACT

Turkey Republic, Tripoli (1911-1912), Balkan Wars (1912-1913), First World War II (1914-1918) and the subsequent National Struggle (1919-1923) was finally established. Wars and migrations have changed the demographic balance of the country. Has occurred. This has led to the disruption of health services in particular.has been the cause. The biggest problem awaiting the Republic of Turkey, which was established after long wars, in the field of health was the spread of epidemic diseases throughout the country. Due to the humanitarian, socio-economic and strategic importance of the fight against epidemics, important struggles were waged under difficult conditions. The measures taken during the Atatürk Period, laws and laws, as well

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Zehra ASLAN'IN danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Cem Er tarafından 2023 yılında tamamlanan "Trabzon ve Rize'de Sağlık Hizmetleri ve Salgın Hastalıklar (1923-1960)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

as the health organizations and public institutions established outside of them, were able to control the disease to a significant extent, and the public was raised awareness in the field of health.

Trabzon was also among the cities with health problems. The city's seaside location and its location on a transit route during the Russian occupation contributed to the spread of diseases. In Trabzon, a port city, the spread of diseases within the city and then to neighboring provinces was frequently observed. Migration after the Second World War and the War of Independence caused Trabzon to experience problems in the field of health services. In Trabzon, apart from epidemics such as malaria, tuberculosis, syphilis, diphtheria, typhoid, flu, smallpox, plague, and cholera, there were also seasonal and regional hookworm, goiter, and bone diseases. In the field of health in the city, the Ministry of Health, other ministries, hospitals, dispensaries, municipalities, societies, and pharmacies established in the city provided services. The press also constantly informed the public about what needed to be done about the diseases and made them more aware.

The struggle that started in 1923, by 1960, health services had increased throughout the country, Trabzon had reached an important position in this field, the effects of infectious diseases had decreased, and there were no epidemic diseases left. In the period between 1923 and 1960, important developments were experienced in the field of health services in Trabzon, and epidemic diseases were also seen in the mentioned period. In this study, information will be given about the health status of Trabzon and the health services provided in the mentioned period.

Key Words: Epidemics, Health Service, Trabzon

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında meydana gelen göçle birlikte Trabzon ve havalisinde hastalıkların arttığı, altyapı yetersizlikleri sağlık alanındaki mücadeleyi olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Sahil şehirlerinin yoğun göç alması ve nüfus yoğunluğunun bu bölgelerde olması, hastalıkların artmasına ve sahil hattından içeri doğru yayılmasına neden olmuştur.

Savaşların uzun sürmesi, muhacirlik ve üretimin düşmesi gibi sonuçlar, Trabzon halkının zor günler geçirmesine neden olmuştur. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Trabzon'a gönderdiği İmdat Heyeti 1919-1922 yıllarında kente gıda yardımı yaptığı gibi, tıbbi yardımlarda da bulunmuştur. Cemiyetin faaliyete geçirdiği muayenehanede, lekeli humma, çiçek, verem, frengi ve malarya gibi salgın hastalıklara yakalanmış vatandaşlar tedavi edilmiştir. 1922 yılında Rusya kaynaklı kolera salgını görülmeye başlamış, Güney Rusya, Novorosiski, Tuapse ve Batum'dan gelenlerin sağlık kontrolünden geçmesi zorunlu kılınmıştır (Öksüz, 2007: 77).

Savaş sonrasında belediye sağlık teşkilatı ve vilayet sağlık teşkilatı salgın hastalıkların azaltılması ve tedavisi yönünde çalışmalar yapmıştır. 1922 yılında Trabzon vilayet tabipliği, Trabzon'un sağlık meseleleriyle ilgili kaleme aldığı bir yazıda Birinci Dünya Savaşı ve sonraki süreçte Trabzon'da artan salgın ve mevsimlik hastalıkları ele alıp bu hastalıklar hakkında bilgiler vermektedir. Sayılan hastalıklar arasında lekeli humma, çiçek, verem, frengi ve malarya gibi bulaşıcı hastalıklar vardır. Sıhhiye müdürüne göre, bu hastalıkların büyük kısmı savaş ve göç nedeniyle şehre taşınmıştır (İstikbal, 1922; Çapa ve Çiçek, 2004).

Trabzon'da sağlık hizmetlerinden sorumlu belediyeye bağlı olan tabip aynı zamanda vilayet tabipliğini de yürütmüştür. Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında belediye tabibinin görevi, halk sağlığının korunması için genel tedbirler almak, bunun yanında hasta muayenesi gibi işleri de yürütmektir. Millî Mücadele Dönemi'nde görev yapan belediye tabiplerinin bu görevlerini belli zamanlarda yaptıkları da bilinmektedir. Bir taraftan özel muayenehaneleri bulunan tabipler, diğer taraftan günün belirli saatlerinde belediyede bulunarak buradaki hizmetlerini yerine getirmişlerdir (Çiçek, 2011). Mart 1923'te Trabzon'da hastalıkların olduğu ve hastalıklara karşı tedbirlerin alınması gerektiği basında yer almış, bu hususta halk bilgilendirilmiştir. Gerekli tedbirlerin alınması yönünde dikkat çekilmek istenmiştir (İstikbal, 1923).

Cihan Harbi ve sonrasında yaşanan Millî Mücadele'nin sonucu olarak imparatorluktan ulus-devlet yapısına geçiş yapan Türkiye'nin önemli bir liman ve taşra kenti olan Trabzon'da Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık alanında önemli gelişmeler meydana gelmiştir. En önemli mücadele bulaşıcı hastalıklar alanında olmuştur. Mücadele bir yandan merkezi ve yerel yönetimler vasıtasıyla sürdürülmüş, bunun dışında Türk Ocağı, Halkevi gibi kuruluşlar da destekte bulunmuştur (Öksüz, 2007).

1930'lu yıllarda Trabzon'un sağlık durumu ve yürütülen sağlık hizmetleri ile ilgili olarak mülki ve askeri alanda yetkili kişiler belirli dönemlerde raporlar hazırlıyor ve bu raporları Ankara'ya sunarak çözümler bekleniyordu. Vali Vekili T. Talat Demirkan tarafından hazırlanan Trabzon ilinin genel durumunu gösteren 24.7.1935 tarihli raporda; şehrin sağlık durumunun iyi olduğu, mevsim hastalıklarının belirli dönemlerde arttığı, fakat yaygın ve salgın durumunda bir hastalığın olmadığı, sayısı 30'u bulan derelerin belirli zamanlarda taşmasıyla yatakları yanında ve önceden kestirilemeyen yerlerde, köylerde ve yollar üzerinde çeşmelerin bulunduğu yerlerde su birikintilerinin olduğu ama tehlikeli bir durum oluşturmadığı belirtilmektedir. Raporda; bölge ikliminin aşırı yağışlı olmasından dolayı bölgede kemik hastalıklarına ve kemik veremine rastlanıldığı söz edilmiştir. Sağlık kurumlarıyla alakalı olarak, mevcut Memleket Hastanesinin 50 yataklı olduğu, bu şekliyle şehrin sağlık ihtiyacını karşılamadığı, Çoruh (Artvin) ve Gümüşhane vilayetlerinin hastalarına da hizmet vermek zorunda olduğu belirtilmiştir. Hastanenin yıllık tahsisatı 28.068 lira olup ve bu imkanlarda yılda ortalama 1.300 hastaya hizmet vermiştir. Bu rakamın en az 300'ü komşu şehirlerden Trabzon'a gelmiştir. Hastaneye başvuranların sayısının çokluğu yatak sayısının en azından 100'e çıkarılmasını ve bütçe imkanlarının artırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Vali Vekili, T. Talat Demirkan'ın bu raporu merkezi idareye gönderilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), t.y.)

Trabzon'un 1930'lu yıllarda sağlık alanındaki durumunu gösteren başka bir rapor İl Jandarma Komutanı Binbaşı Tahir Baykal tarafından yazılmıştır. Trabzon merkezde, sağlık işleri ile Sıhhat Müdürlüğü ve Hükümet tabipleri ilgilenmiştir. Şehirde sağlığı koruma ve tedbir faaliyetleri yapılmıştır (Öksüz, 2007).

Yapılan tüm çalışmalara rağmen sahil kısmında sıtma sürekli olarak görülen salgın hastalık olmuştur. Köylülerin temizlik konusunda hassas davranmadıkları için köylerde tifo ve verem vakalarında artışlar meydana gelmiştir. Bu dönemde hastalıklarla mücadele kapsamında, Memleket Hastanesi dışında, şehir merkezinde ve Of'ta bir adet verem dispanseri vardı (Öksüz, 2007).

Şehrin bu yıllarda sağlık teşkilatı tam anlamıyla ihtiyaçları karşılayacak durumda değildi. Sağlık sorunlarına çözüm olabilmesi için 200 yataklı tam teşekküllü Trabzon Numune Hastanesi yapımına başlanmıştır. Numune Hastanesi, sadece Trabzon'un değil komşu şehirlerin de sağlık ihtiyaçlarının karşılanması açısından önem arz etmiştir (Öksüz, 2007).

Raporda, Trabzon'un su meselesi üzerinde önemle durulmuştur. Açıktan akan suların, şehirde sağlık sorunlarına neden olacağı belirtilmekteydi. Bununla birlikte diğer önemli sorun olarak lağım lar gösterilmiştir. Trabzon'un doğu ve batısında, sahile kadar uzanan bir lağım sistemi vardı. Ancak bu lağım sahil kısmında açıkta kaldığı için yaz mevsiminde, sağlık açısından tehlike arz etmiştir. Tabakane ve Zağnos derelerine, civar evlerin lağımları da karışmıştır. Dereler de temizlemeyince yaz aylarında yağmur suları ortadan kalkıyor, bu durumda şehrin havasının bozulmasına daha sonra da hastalıklara neden olmuştur (Kansız vd., 2022; Öksüz, 2007).

Hazırlanan raporlar ışığında, Trabzon'daki sağlık sorunlarının çözülmesi için gerekli araştırmaların detaylı bir şekilde yapıldığını görmekteyiz. Cumhuriyet Döneminde sağlık hizmetleri her geçen gün Trabzon'da artmıştır. Gerek sağlık personeli gerekse sağlık kurumları alanında önemli gelişmeler meydana gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ödenek sıkıntısı yaşandığı için duraksama meydana gelse de savaş sonrası yatırımlara ve hizmetlere devam edilmiştir.

Yine sağlık sorunları yaratan bir diğer neden bu süreçte yol sıkıntısıydı. Özellikle kış aylarında daha da sıkıntı haline gelen yolsuzluk durumu halkı kötü etkiliyordu. Sahilden içerde kalan bölgelerde bu durum daha da etkili olmuştur. Çaykara halkı, en yakın köy, kasaba ve şehirlere temasının kaybolmasından şikâyetçi olmuştur. Halkın aç kalma durumundan ve hastalıkların artıp doktora ve ilaca ulaşamaması önemli bir sağlık sorunu olarak belirtilmiştir (Çaykara, 1950).

Sağlık sorunların arasında susuzluk durumu bu dönemde gösterilmekteydi. Sürmene halkı bulanık dere suyu içmekten dolayı, bölgede çeşitli hastalıklara neden olduğu ve bunun diğer bölgelere yayılma riski de tehlikelerden biri olmuştur. Yeni suyun bir an önce faaliyete geçmesi belediyeden beklenmiştir (Sürmene, 1952).

Sağlık merkezlerinin bu dönemde sayıları artmıştır. Trabzon'da yayın yapan Halk gazetesi bu konuyla alakalı bir eleştirisini ortaya koymuştur. Kelkit'te açılan sağlık evi için iki hekim, bir hastabakıcının tayin edildiği, maaşlarını aldıkları halde hizmet vermedikleri ve kuru binadan başka bir şeyin olmadığı belirtmiştir. Bu merkezlerin esaslı bir program dahilinde yapılması gerektiği vurgulanmış, yapılan merkezleri parti propagandası olarak değil, vatandaş işi olarak ele alınması gerektiği ifade edilerek bu durumdan zarar gören vatandaşlar olduğu ifade edilmiştir (Halk, 1953).

1950'li yıllarda Trabzon'daki sağlık durumuyla ilgili bilgilere, Vatan Gazetesi'nin Trabzon İlavesi isimli yayınında da rastlanmaktadır. Hastalıklarla mücadelede sadece sağlık alanında değil ekonomik kalkınma açısından da şehirde faaliyetlerin yapılmasının gerekliliği anlatılmıştır. Halkın ekonomik durumu ve temel gıda maddelerine ulaşımındaki sorunların da hastalıkların yayılmasında bir diğer etken olarak vurgulanmıştır (Vatan, 1953).

Siyasi meselelerden dolayı sağlık alanında eksikliklerin olduğu yine Trabzon Halk gazetesinde "Vatandaş Sağlığı hiçe mi sayılıyor?" şeklindeki haberinde şu şekilde ifade edilmiştir; "Bir köyün sağlığı bir Demokrat için nasıl feda edilir, alakalılar derhal durumu düzeltmelidir" (Halk, 1953). Hosmeselos köyünden bir vatandaşın matbaaya gelerek köylerindeki sağlık durumunu anlattığı ifadelere yer vermiştir metin şu şekildedir;

“Köyümüze bitişik ve aynı zamanda yolumuzun üzerinde bulunduğu Hospalavrak köyünde D.P. İl İdare Kurulu Üyesi ve Belediye Daimî Encümen Üyesi Haydar Üçüncüoğlu Belediyeden satın aldığı çöpleri yol üzerinde bulunan tarlasına dökmektedir. Bu çöpler aylarda beri açık olarak durmakta ve kokudan yanından geçilemediği gibi bütün köy bir sinek istilasına uğramış bulunmaktadır. Durumun islahı için bir istida ile vilayete müracaat ettim. Sağlık Müdürlüğüne havale ettiler, oradan da Belediyeye gittim, doktora, Sağlık Müdürlüğüne ve Vilayete gönderdiler. Aradan altı gün geçmiş olmasına rağmen hiçbir netice elde edemediğim gibi bazı dairelerde bu işi takip ettiğim için tersyüz bile gördüm. Anladım ki bu iş bir demokrasi ilgilendirdiği için bizim köy hastalıktan tamamen ölse dahi bir demokrasi memnun etmek içi bir şey yapılacak değil...” (Halk, 1953).

Vatandaşın bu şikâyeti üzerine Halk gazetesi durumu incelemiştir. İlk olarak Belediyenin bu çöpleri Belediye Encümen Üyesi Haydar Üçüncü'nün yerine dökülüyorsa da resmîyetle belediye çöplerini Haydar Üçüncü değil Kayınbiraderi Mahmut Yunusoğlu almıştı. Gazete önemli olan durumun bu olmadığını belirterek asıl üzerinde durulması gereken konunun vatandaş sağlığı olduğunu ifade edecektir. Tarlası için bu bir gübre olsa da vatandaş sağlığını tehdit etmeye hakkı olmadığı bu çöplerin üzerinin toprak veya kireçle kapatılması Belediye tarafından sıhhi tedbir olarak şart koyulduğu da hatırlatılmıştır. Demokrat Parti üyesinin memnun etmek için birkaç köyün sağlığının hiçe sayıldığı eleştirisi yapılmıştır (Halk, 1953).

1. HASTANELER ve SAĞLIK MERKEZLERİ

Trabzon'da 1920 yılında Memleket Hastanesi adı altında önceden Hilal-i Ahmer Cemiyetine ait olan mekânda hastane açılmıştır. 1921 yılında 65 yataklı olan bu hastanede belli başlı düzenlemelere gidilmiştir. 1923 yılında hastanenin işleyişiyle ilgili olarak “Vilayet-i Umumi ve Belediye Azalarına hitaben kaleme alınmış mektupta bulunmaktadır. Operatör Doktor Cemil Şerif Bey tarafından Hastanenin mevcut yatak ve personel sayısının yetersiz olduğu, sadece Trabzon değil bölge illerden Giresun, Gümüşhane, Rize, Çoruh (Artvin) ve bazen Erzurum'dan hastaların geldiği bu yüzden hastanenin bunu kaldırmamasının güç ve zor olduğu belirtilerek çalışmaların yapılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu yazının yayımlanmasından sonra Memleket Hastanesi ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir. Yapılan bu düzenlemeye göre Memleket Hastaneleri Mart 1923 tarihinden sonra numune hastanelerine dönüştürülerek, hastane yönetimlerinin “idare-i hususiye” tarafından karşılanmasına Sıhhiye Vekaletince karar verilmiştir. Bu nedenle 1920 yılı Mayıs'ında kurulan Trabzon Memleket Hastanesi 1923 Mart'ında bugünkü Numune Hastanesinin temelini oluşturacak şekilde hazırlanmıştır (Çapa ve Çiçek, 2004).

1921 yılında Sıhhiye Müdürü Operatör Nihat Sezai Bey Doktor Marmaryan'la birlikte Trabzon'da Frenkhisar diye anılan mahalde “Şifa Yurdu” adında bir hastane açmışlardır. Bu özel hastanenin yatak kapasitesi 5 ile 10 arasında düşünülmüştür. Şifa Yurdu'nun resmi açılışını Trabzon Valisi Hazım Bey gerçekleştirmiştir (Çapa ve Çiçek, 2004).

1923 yılında Belediye tabipliğine atanan Neşet Bey, ilk olarak 1925 yılı bütçesinden, Belediyeye ait yirmi beş yataklı bir hastane yapılması için bütçe ayırmıştır. Trabzon'a büyük bir “Memleket Hastanesi” yapmayı amaçlayan Neşet Bey bunun sadece belediye bütçesinden olmayacağını biliyordu. Bu yüzden halkında yardımlarıyla para toplamaya başlamışsa da bu çalışmalar bir sonuca varamamıştır (Çiçek, 2011; İstikbal, 1923)

Trabzon'daki sağlık merkezlerinin 1935 sonrası süreçteki durum ve hizmetlerini Vali Vekili T. Talat Demirkan'ın merkezi idareye sunduğu raporda görmektedir. Raporda, şehir ve köylerde seyyar şekilde faaliyet gösteren tabiplerin, frengi ve sıtmaya karşı mücadele içerisinde olduğu, nüfus artışına karşı Trabzon'da doğum hizmeti vermek ve bebek ölümlerini azaltabilmek için bir doğum ve çocuk bakımevinin kurulacağına yönelik bir beklentinin olduğunu bu beklentinin gerçekleşmesiyle şehirde büyük bir mutluluk yaratacağı ifade edilmiştir. Verem Savaş Dispanserinin açıldığı ve kısa sürede 1.000'den fazla hastanın burada muayene olduğu ifade edilmiştir. Trabzon'da geçmiş yıllarda sağlık kurumlarının detaylı olmamasının hastalıklarla mücadeleyi kötü anlamda etkilediği belirtilmiştir (BCA,

t.y.). 1935 yılında Trabzon'un nüfusu 360 bine ulaşmıştır (T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1937). Şehrin Çoruh, Gümüşhane ve diğer illerden gelenlerle 1,5 milyonu aşan bir nüfusa 50 yataklı hastanesiyle hizmet verildiği, bunun artık imkânsız bir duruma geldiğini ve Sağlık Bakanlığının 150-200 yataklı yeni bir hastanenin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Başbakanlıktan 150-200 yataklı ve tam kadrolu Sivas, Erzurum ve Diyarbakır Numune Hastaneleri gibi bir sağlık müessesinin, hinterlandı ile 1,5 milyonluk bir nüfusa sahip olan Trabzon'a da kurulmasının gerekli olduğu belirtilerek raporun sağlıklı ilgili bölümü tamamlanmıştır (BCA, t.y.; Öksüz, 2007).

Vali Refik Koraltan'ın 1930 yılındaki raporunda Trabzon'da bulunan sağlık merkezleri hakkında bilgiler vardır. Bunlar şöyledir; Boztepe Mahallesi'nin batısında 50 yataklı kargır durumda bir hastane vardı. Tekürçayır mevkiinde de askeriye ait 100 yataklı kargır durumda bir hastane vardı. Bu hastanelerin dışında, Uzun Sokak'ta 20 yataklı içinde röntgen cihazı bulunduran, Sıhhat Yurdu isimli hususi bir hastane bulunmaktaydı. Of, Vakfıkebir, Maçka kazalarında, beşer yataklı tedavi evleri olduğu ifade edilmiştir (Kansız vd., 1997).

Trabzon'u bölgenin sağlık merkezi haline getirmek için 1937 yılında yapımına başlanan Numune Hastanesinin, kuruluşunda 3. Genel Müfettiş Tahsin Uzer'in büyük emeği vardır. Ancak araya İkinci Dünya Savaşı'nın girmesi dolayısıyla yaşanan maddi yetersizlikler, inşaatın yapımını geciktirmiş, açılış 1947 yılına uzamıştır (Öksüz, 2007). Trabzon'da Yalı Mahallesi üzerinde yapımına başlanan hastanenin inşaat sırasında Maraş Caddesi'nin güzergâhı da değiştirilmiştir (Arslan, 2011).

Trabzon Numune Hastanesi 24 Temmuz 1947 yılında Sağlık Bakanı Behçet Uz'un katılımıyla açılmıştır. Aynı gün yine sağlık alanında Ebe ve Hemşire Okulu da açılmıştır. Tüm Trabzon halkının ve siyasi askeri ve sağlık alanındaki isimlerin katılımı yoğun olmuştur. Coşku ve heyecanın hâkim olduğu günde Sağlık Bakanı Uz Trabzon halkına hastane ve genel olarak sağlık konularını içeren bir konuşma yapmıştır. Konuşmasına Kahraman Trabzonlular şeklinde girmiş ve sağlık tesisleri kurmanın verdiği mutluluğu ifade ederek, 6 ay içinde, İstanbul'da ve Bilecik'te açılan hastanelerden bahsettikten sonra 250 yataklı Trabzon Numune Hastanesinin açılışını yapmıştır. Mili savunma ve halk sağlığı için bu tarz yapıların önemine değinen Bakan, bu gibi yapıların ihtiyacından bahsetmiştir. Daha sonra hastanenin çevre iller içinde önemli olduğunu ifade ederek, genel nüfusun artırılması için çocuk ölümlerini önlemenin ve verem, sıtma gibi hastalıkların etkisini azaltmanın önemini vurgulamıştır. Eski 50 Yataklı hastanenin yetersiz olduğundan da söz etmiştir. Eski hastane binasının da yine sağlık alanında kullanılmasına ve İl Özel İdarenin bunu Verem Hastanesi haline dönüştürülmesine karar verilmiştir. Bakan, Trabzon'da mevcut olan Verem Dispanseri ve 250 Yataklı Numune Hastanesi, Hemşire ve Ebe Okulu yakında açılacak olan Verem Hastanesi ile Karadeniz'in yararlı ve kıymetli bir sağlık merkezi haline geleceğini ifade etmiştir. Sözlerine Trabzon ve çevre illeri halkına sağlık dileyerek bitirmiştir (Trabzon, 1947).

Trabzon'un ilçelerinde ise; Vakfıkebir'de 15, Tonya, Akçaabat, Sürmene, Of, Çaykara Şinek'te ve Akçaabat'ın Düzköy Nahiyesinde 10'ar yataklı sağlık merkezleri vardı. Araklı, Arsin, Yomra ve Maçka ilçelerinde ise Hükümet Tabiplikleri bulunmaktaydı (Çakıroğlu, 1964). Bunun dışında yine Of, Sürmene ve Akçaabat'ta Sıtma Savaş Teşkilatı bulunmaktaydı (Vatan, 1953).

CHP Döneminde Trabzon'un eski hastanesi olan Memleket Hastanesinde tadilat yapılarak 60 yatak kapasiteli Verem Hastanesine dönüştürülmeye çalışılmıştır. Vilayet makamı, hastanenin 1949'un mayıs ayında faaliyete geçirilmesi için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından 1949 yılının Mart ayında sağlık personeli kadrosu istemiştir. Çalışmaların tamamlanmasıyla birlikte Verem Hastanesinin Dâhiliye Mütahassıslığına Şişli Çocuk Hastanesi Dahiliye Uzmanı Dr. Ali Rıza Alporal tayin edilmiştir. Henüz açılmadan Trabzon'un komşu şehirlerinden müracaatlar yapılması, 60 yataklı kurulan bu hastanenin özellikle verem salgının çok olduğu dönemlerde Trabzon dışındaki ihtiyacı karşılamasının zor olduğu belirtilmiştir (Halk, 1949).

Trabzon Valiliği tarafından 1950 yılında Başbakanlığa sunulan raporda, Verem Hastanesinin yatak kapasitesinin bölge ihtiyacını karşılamakta zorlandığı sadece ayakta tedavini yapılabildiği, cerrahi müdahalenin yapılamadığı için beklenen sağlık hizmetinin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği ifade

edilmiştir. Bakanlık 1951 bütçe ve doktor durumunun uygun olması halinde bu konuya dikkat edileceği belirtilmiştir (BCA, t.y.)

Trabzon Valiliğinin çalışmaları sonucunda Demokrat Parti Dönemi'nde Verem Hastanesi, Çifteçamlık mevkiinde tekrardan inşa edilmiştir. Yapılan ilk projede 1000 yatak kapasiteli düşünülen Trabzon Verem Hastanesinin Çifteçamlık'ta inşa edilmesinin, kuzey rüzgarlarına bu bölgenin kapalı olması, yine bölgenin güneş alabilen bir konumda oluşu ve şosesi oluşu, bölgede dinlenebilecek çamlıkların bulunması, şehre yakınlığı ve bu nedenle inşaat malzemelerinin daha ucuz bir miktar da sağlanabilmesi imkânı gibi nedenleri vardı. Hastanenin inşaat ihalesi 1951 yılının temmuz ayında Bayındırlık Bakanlığının verdiği onay ile başlamıştır. A bloğunun Çifteçamlık'ta inşaatına başlanan Verem Hastanesi'nin, 1959 yılına gelindiğinde B blok inşaatı da tamamlanmıştır. Yapılan anlaşmada ikinci blok inşaatının 15 Ağustos 1954'te tamamlanması şartı olmasına rağmen gerekli malzemelerin özellikle ithal edilen demirin temin edilememesi gecikmeye neden olmuştur (BCA, t.y.). Hastanenin yapılacak üçüncü kısmı ile tüm keşif bedelleri 101.894.700 lirayı bulacaktı (Demokrat Çaykara, 1959).

Trabzon'daki 350 yatak kapasiteli Numune Hastanesinin sadece Trabzon için değil komşu vilâyeteler için de önemli bir yere sahip olduğu belirtilmekteydi. Bunun dışında hem şehir hem de komşu şehirler için 60 yataklı Verem Hastanesi de önemli bir konuma sahiptir. Çifteçamlık'ta yapılacak olan hastane basında "Doğunun En Güzel Hastanesi" olarak geçmiştir (Vatan, 1953).

1950-1960 yılları arasında Numune Hastanesinde modern ekipmanlarla teçhiz edilmiş, yeni üniteler ve 1956'da Hastane bünyesinde bir Kan Bankası Ünitesi kurulmuştur (Aslan, 2017). 1947'de hizmete açılan Trabzon Numune Hastanesinin, Karadeniz'in en modern hastanesi haline getirilmesinde Dr. Reşat Zaloğlu'nun büyük emekleri olmuştur. 30 bin lira olan hastane sermayesi, 1960 yılında 400 bin lirayı geçmiş ve 250 olan yatak sayısı 400'e çıkartılmıştır. Hastaneye tedavi için müracaat eden hasta sayısı ise yatak sayısından fazladır. Bu sayının artırılması ilk etapta da 550'ye çıkartılması hesaplanmış bunun için de çözüm olarak Hemşire Okulunun ayrılması planlanmıştır. "Der-i Şua" tedavisi için gerekli ekipmanların alınmasıyla hastanenin, kanser hastalarını da tedavi etmesiyle, Karadeniz ve havalisindeki hastaların Ankara veya İstanbul'a gitmelerine gerek kalmayacağı da ifade edilmiştir. Trabzon Numune Hastanesinde Fizyoterapi, Ortopedi ve Diş tedavisi yapılmamaktaydı. Boztepe'de mevcut olan Ortopedi Hastanesi bölge ihtiyacına cevap vermekteydi. Bu dönemde Trabzon'da Fizyoterapi dışında bütün hastalıkların tedavisinin imkân dâhiline girmiştir (Demokrat Çaykara, 1960).

Trabzon'da Doğum Evi, Kemik Hastalıkları Hastanesi, Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi Demokrat Parti Döneminde kurulan diğer hastanelerdir. 1952 yılında Sağlık Bakanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, Trabzon ziyaretinde 1952 yılında Doğum evi açılacağını müjdesini vermiş ve 50 yataklı olarak eski Cumhuriyet Halk Partisi binasında açılan Doğum ve Çocuk Bakım Evi, Ekim 1953'te hizmete başlamıştır (Arslan, 2017).

Karadeniz sahil şehirlerinde önemli bir ihtiyaç olan Kemik Hastalıkları Hastanesinin Trabzon'da kurulması, 1952 yılında dönemin Sağlık Bakanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ın Trabzon ziyaretinde gündeme getirilmiştir. Boztepe'deki eski Verem Hastanesinin, Kemik Hastanesine dönüştürülmesi planlanarak bu ihtiyaca cevap verilmek istenmiştir. Bakanın, hastanenin 1953'te kemik veremi hastanesi olarak hizmete gireceği ve bir bölge hastanesi haline geleceğini belirtmesine rağmen, bu hastane ile ilgili 1957 yılına kadar etkili bir çalışma yapılmamıştır. 1957 yılına gelindiğinde ciddi olarak ele alınan ve 50 yatak kapasiteli olarak kurulması planlanan Kemik Hastanesinin (Deniz ve Güneş Tedavi Enstitüsü), sadece Karadeniz değil Doğu Anadolu'nun da ihtiyacına cevap verecek şekilde oluşturulmasına karar verilmiştir (Arslan, 2017). Kemik Hastalıkları Hastanesi 1959 yılında hizmete açılmış, ancak 1960 yılında tam olarak burada yapılan ortopedi tedavisi, bölgenin ihtiyacını karşılayacak duruma gelebilmiştir (Demokrat Çaykara, 1960).

1951 yılında Demokrat Parti Hükümeti, İşçilik ve Analık Sigortası uygulamasını başlatmış ve 1955'te 49, 1957'de 58 ilde uygulanarak Kanun'un alanı genişletilmiştir. 1958 yılı iş programına göre Hastalık ve

Analık Sigortası'nın, Trabzon'un da dâhil olduğu yedi ilde daha uygulanmasına başlanmıştır². (BCA, t.y.; T.C. Resmî Gazete, 1958; Arslan, 2017). 1960'a kadar bu sigortanın tüm yurttan tatbik edilmesi amaçlanmış ve bu vesile ile sigortanın uygulandığı illerde birer hastane açılması kararlaştırılmıştır. Kurumun Trabzon şubesi 1955 yılında hizmete başlamış ve Sosyal Sigortalar Kanunu gereğince, sigortalı işçiler için 1 Ekim 1958 tarihinde 25 yataklı olacak şekilde Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi açılmıştır.

Bu dönemde Trabzon hastanelerinde ilginç operasyon ve doğumlar gerçekleşmiş, 1 Kasım 1955 tarihinde Trabzon Doğumevinde üçüz doğum vakası meydana gelmiştir. Yeni Cuma Mahallesi'nde ikamet eden Esmâ Mumcu, bir erkek ve iki kız çocuğu dünyaya getirmiştir. Bir başka ilginç operasyon, 18 yaşındaki Sürmene'nin Zol köyünden Elmas Çelik'in ameliyatla cinsiyetini değiştirerek erkek olması ve Yılmaz adını almasıdır. Bu ameliyatı 17 Mart 1958 yılında Operatör Behman Turan gerçekleştirmiştir. (Arslan, 2017).

Trabzon'daki hastanelerle ilgili halkın 1950'lerde hoşnut olmadığı bazı şeylerin olduğunu görmekteyiz. Bunlar, hastane ücretlerine yapılan zamlardır. Hastaların ücretleri ödeyemedikleri için geri gönderildikleri söylentileri artınca, Trabzon Valisi Adil Çiğeroğlu, Sağlık Müdürü, Numune ve Doğum Evi Başhekimlerinin katıldığı bir basın toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıda yapılan açıklamada hastanelerin döner sermaye usulü ile çalıştıklarını ve yatan hastaların ücretli-ücretsiz diye ayırma tutulduklarını belirttikten sonra, uygulamada yapılan değişiklikten bahsedilmiştir. Önceden maddi durumu yetersiz olan hastaların muhtarlardan aldıkları "fakirlik şahadetnamesi" ile hiçbir ücret ödemedi hastanede tedavi edildikleri, fakat daha sonraları bu durumun kötüye kullanılıp durumu iyi olan ücret ödeyebilecek kişilere de bu belgenin verildiği tespit edilmiştir. İstismar olayını engellemek için, hastanın tedavi ücretini ödeyemeyecek durumda olduğunu kendisinin beyan etmesi sonrasında tahkikat yapılması ve sonucun bildirimine aykırı çıkması durumunda bu kişinin hem tedavi ücretini ödemesi hem de Türk Ceza Kanunu'nun 528.maddesi gereğince hakkında soruşturma açılması da öngörülmüştü. Ancak hayati durumlarda bu kurallara gerek olmaksızın hayatı kurtarmak öncelik olacak, sonrasında hastanın durumu araştırılıp gereği yapılacaktı (Arslan, 2017).

1950-1960 yılları arasında Trabzon'un ilçelerine de sağlık alanında yatırımlar yapılmıştır. Çaykara Şinek'te, Akçaabat, Düzköy ve Of'un merkezinde 1952 yılında birer sağlık merkezi yapılmasına karar verilmiştir. Of'taki merkez için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 50.000 liralık yardımda bulunmuştur. 1952 yılının ağustos ayında Sağlık Bakanı Dr. Hayri Üstündağ, Trabzon ziyaretinde tüm ilçelerin birer sağlık merkezi inşa edileceğinin müjdesini vermiştir. 1955 yılında Of ve Akçaabat sağlık merkezileri tamamlanarak hizmete açılmıştır. 1953 yılında ilçelere yapılacak sağlık çalışmaları ile ilgili faaliyetler devam etmiş ve bu yıl içinde Sürmene ve Vakfıkebir'de sağlık merkezi yapılmasına karar verilmiştir. Araklı'nın Sıtma Savaş Bölgesi içerisine alınması ve Arsin ile Yomra'ya birer doktor verilmesi kararlaştırılmıştır. Tüm bu çalışmalara rağmen ilçelerde sağlık sorunları devam etmiştir. Özellikle Çaykara gibi içerde kalan bölgelerde, sağlık merkezi binası halkın büyük gayretleri ile yapılmış olsa da personel alanında sıkıntılar yaşanmıştır. 1958 yılında hizmete açılan Sağlık Merkezinde görev yapmak için doktorların isteksiz olduğu ve hastaların zorluklar çekerek Numune Hastanesine nakledilmiştir (Arslan, 2011; Arslan, 2017).

1952 yılında ortaokul seviyesinde Ebe-Laborant-Hemşire Okulunun açılması ile sağlıkla alanında önemli bir eğitim kuruluşu Trabzon'da açılmıştır. Bu okul 1954'ten 1960'a kadar 32 kız öğrenci mezun vermiştir. 1961 yılında 4 yıllık sağlık kolejine çevrilmiştir. Sağlık eğitimi alanında, bir başka gelişme Akçaabat'a bağlı Mersin köyünde 15 Temmuz 1957 tarihinde 200 öğrencinin yararlanacağı bir sağlık kampı açılmıştır. Açılışı Kızılay Cemiyeti Fahri murakıplarından Kemal Karadenizlinin öncülüğü ile olmuş ve kampa Kızılay tarafından çadır, battaniye ve yiyecek gibi gerekli malzemeler dışında 12 bin lira yardım yapılmıştır (Hakimiyet, 1957). Demokrat Parti iktidarının sonlarına doğru Trabzon'da Uzun Sokak'ta adliye binası altında bir Sağlık Müzesi açılmıştır (Arslan, 2011; Arslan, 2017).

Trabzon'da hastane ve sağlık merkezi alanında, Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren çalışmaların yapıldığını görmekteyiz. Savaş ve sonrasındaki Millî Mücadele'nin sağlık alanında bıraktığı etkilerin

² Trabzon dışında uygulanmasına karar verilen iller Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Tunceli'dir.

sonucu olarak hastanelere ve sağlık merkezlerine ülke genelinde ihtiyaç vardı. Trabzon'un liman kenti olması, nüfusun da fazla olmasına neden olmuştu. Hastalıkların yoğun olması ve çevre illerden de hastaların Trabzon'a gelmesi, şehirdeki sağlık altyapısının artırılmasını gerekli kılmıştı. Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele Dönemi'nde yoğun çalışmalar olmasa da sonrasında hummalı bir çalışma yapılmıştır. Belli dönemlerde siyasi ve ekonomik nedenlerden ötürü hizmetler sekteye uğrasa da 1923-1960 yılları arasında Trabzon'da sağlık altyapısı gelişerek devam etmiştir.

2. SAĞLIK PERSONELİ

Trabzon'da Millî Mücadele yıllarında önemli hizmetler yapan doktorlar olmuştur. Ancak genel olarak sağlık merkezleri gibi doktor ve sağlık personeli alanında da sıkıntılar yaşanmıştır. Doktor sayısı genel olarak şehir ihtiyacını karşılayacak durumda değildi. Cumhuriyetin ilanıyla beraber sağlık merkezleri alanında olduğu gibi sağlık personeli ihtiyacının giderilmesi içinde Trabzon'da çalışmalar yapılmıştır.

Millî Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında doktorlar gerek kendi muayenehanelerinde veya evlerinde gerekse belirli eczanelerde, belirledikleri saatlerde halka hizmet etmekteydiler. Salgın hastalıklar alanında tedavilerin bu dönemde fazlaca yapıldığını görmekteyiz, özellikle frengi alanında doktorlar mücadele etmişlerdir. Bunun dışında doktorların o dönem hastane açma faaliyetlerinde bulunduğunu görmekteyiz bunun bir örneği, Sıhhiye Müdürü Dr. Nihat Sezai ve Doktor Marmarya'nın açtığı "Şifa Yurdu" adındaki hastanedir. Yine merkeze yazdıkları raporlarla da doktorlar sağlık alanındaki eksikleri yapılması gerekenleri belirterek, Trabzon'da hizmetler vermişlerdir. Trabzon'da doktorları hizmetlerini gazete ve belediye vasıtasıyla halka duyurmuşlardır. Doktorların raporlar dışında ilaç ekipman gibi gerekli malzemeleri almak içinde çalıştıkları bilinmektedir. Buna örnek olarak yine Nihat Sezai Bey'in, Hilal-i Ahmer Trabzon İmdad-ı Sıhhiye Reisi olarak Batum'a gitmiş ve oradan otuz ton benzin ve beş ton gaz tedarikinde bulunmuştur (Çapa, Çiçek, 2004).

Trabzon'da belediye tabipleri esnafa sağlık alanında bilgiler vermiştir. Esnaf sıhhat belgesini, belediye tabiplerinden almaktaydı. 1924 yılında polis tarafından yapılan denetimlerden sıkışan esnaf, belediye doktorunu suçlayan açıklamalarda bulunuyorlardı. Sıhhat belgelerini alamamalarının sebebi olarak belediye doktorlarının yerinde olmamalarını göstermişlerdir. Esnaftan gelen bu şikâyet üzerine belediye tabipliğinden yapılan açıklamada şu hususlar yer almıştır:

**Belediye tarafından karakollara gönderilen tamimde öğleden sonra alaturka saat altıdan dokuza kadar muayeneye gelmeleri tembih edilmiş iken birçoklarının öğleden evvel müracaatları kendi üzüntülerine mucip olmuştur.*

**Esasen öğleden evvel belediye tabibinin kura (koy) mahallinde bulunması hasebiyle belediyede bulunmayacağı tabii bir şeydir.*

**Gezilerle esnafın kendi dükkânlarında muayene edilmesi arzusu da icap edecek muayene-i lazime-i dakikenin dükkânlarda icra edilemeyeceği cihetle maalesef isaf edilemedi.*

**Muayene hitamında esnaf gezilerle sıhhat raporlarının mevcut veya âdem-i mevcudu tetkik edilecek ve olmayanlar hakkında muamele-i müktezibe icra edilecektir (İstikbal, 1924; Çapa ve Çiçek, 2004; Çiçek, 2011).*

1930'lu yıllarda Trabzon'da 20'den fazla serbest konumda doktor vardı. Şehir halkı, doktor ve ilaç ücretlerinden dolayı şikâyetçi olmuştur. Halk arasında maddi durumu iyi olanlar tedavi için İstanbul'a gitmeyi tercih etmiştir (Öksüz, 2007).

Millî Mücadele'den 1938'e kadar Trabzon'daki doktorların listesi eldeki belgeler ışığında şu şekildedir:

Vahap Bey, Mehmet İbrahim Okman Bey, Sabri Bey, Osman Senai Bey, Abdolvahap Rıza Bey, Nihat Sezai Bey, Efendizade Mahmut Bey, Rifat Ahmet Bey, Seyfettin Fahri Bey, Safvet Bey, Mehmet Tevfik Bey, Cemil Şerif Bey, Abdullah Edip Bey, Hakkı Dursun Bey, Kemal Fazıl Fevzi Bey, Edip Resuloğlu Bey, Tayip Somel Bey, Ömer Bican Bey, Zühtü Bey, İsmail Ferit Bey, Recep Bey, Nüzhet Bey, Cemil Bey, Siret Bey, İbrahim Bey, Kazım Bey, Mustafa Bey, Neşet Bey, Ahmet Neşet Nemlioğlu Bey, Ekrem Şadi Bey, Süleyman Bahri Bey, Selim Sabri Bey, Tayip Zühtü Bey, Mustafa Faik Bey, Tarık Temel Bey, Sedat Celal

Bey, Ali Rıdvan Bey, Talat Borahan Bey, Turgut Targay Bey, Sait Bey, Mehmet Tahir Bey, Celaleddin Avni Bey, Mazhar Bey, Cemil Hulusi Bulak Bey, Nuri Bey, Hayreddin Rıza Bey ve Süleyman Emin Bey'dir (Öksüz, 2007; Çapa ve Çiçek, 2004).

1940-1950 döneminde Trabzon'da sağlık merkezleri gelişirken, sağlık personeli alanında eksiklikler de kendini göstermiştir. Şehir merkezinde kendini çok hissettirmese de ilçelerde sağlık personeli eksikliği vardı. Sağlık personelleri sadece hastane ve sağlık merkezlerinde de değil gezici faaliyetleriyle köylerde de hizmet vermişlerdir.

1940'lardan sonra sağlık personellerinin köylerde yaptıkları hizmetlerle alakalı, Sıhhat Müdürü Cemil Şencan şu açıklamalarda bulunmuştur; Sağlık memurları muayyen olan vazifelerini yapmak için köylere gönderilirler, bu görevlerini halka gerekli olan aşılarını yapmak, köylerin bulaşıcı hastalıklar bakımından durumunu incelemek ve sonuçlarını bağlı bulunduğu Hükümet Tabipliğine bildirmektedir. Bunun dışında yapmaları gereken işler; mevzuata aykırı olmamak kaydıyla kendi meslekleri ve yetenekleri dahilinde olabilecek işlerdir resmîyetle ilgili sayılmazlar. Bazı sağlık memurlarının köylerde para mukabilinde hastalara iğne yaptıkları, hatta hastanın mali kudretini aşan miktarda para aldıkları, kasabalarda iğnecilerin ise bu işlemler için daha ucuza hizmet verdiklerinin haberleri duyulmaktaydı. Doktor olmayan kimselerin kendiliklerinden herhangi şahsa iğne yapmaları ve tedaviye kalkışmaları kanunen yasaktı. Doktorun tavsiyesi ile bir ilacı hastaya şırınga etmek yine doktorun mesuliyeti altında olmak üzere sağlık memurları mektebinden veya buna benzer okullardan diplomalı kişilerin göreviydi. Kendilerini sağlık memuru olarak tanıtıp tedavi yapanlara ve iğneci diye ortaya çıkıp, halkı kandıranlara karşı dikkatli olunması ve bunların müdürlüğe bildirilmesi yönünde uyarılar yapılıyordu (Çaykara, 1948).

1951 yılında Başbakanlığa sunulan raporda, Devlet Hastanesinde bir yılı aşkın bir süredir hastanede kulak, burun, boğaz hastalıkları ve cilt hastalıkları alanında uzman bir hekimin bulunmadığı ifade edilmiştir. Verem Hastanesinin cerrahi kısmının olmadığından kurumdan beklenen faydanın alınmadığı da yine dile getirilen sağlık sorunları arasındadır. 1951 yılında bütçe durumu ve doktor kadrosuna bağlı olarak bu sorunların çözümü için çalışmalar yapılabileceği yönünde bilgi verilmiştir (BCA, t.y.).

1951 yılında, Sağlık Müdürlüğünün denetimi altında olan Sıtma Savaş Teşkilatının ayrı bir organizasyon olarak müstakil bir başkana verilmesi, açık bulunan Of ve Sürmene Hükümet Tabipliklerine birer hekim tayin edilmesi, Başbakanlığa sunulan sağlık personel alanındaki istekler olmuştur (BCA, t.y.).

Trabzon'da sağlık personelleri bireysel olarak da sağlık çalışmaları yapmıştır. Yine bu dönemde hayvanlardan yayılan hastalıklar vardı. Bunları önlemek için şarbon aşısı yapılmaktaydı. Of ilçesinde veteriner hekim olarak çalışan Fehmi Şan, Mavrat köyüne giderek hayvanlara koruyucu şarbon aşısı yapmıştır. Bölge dahilinde hummalı bir şekilde de çalışmalarına devam etmiştir (Yeni Of, 1952).

1950-1960 arası dönemde Trabzon'da sağlıkla ilgili yaşanan en büyük sıkıntılardan biri de personel, özellikle doktor eksikliği problemi olmuştur. Bundan dolayı özellikle ilçelerde yapılan sağlık merkezleri hizmete açılammıştır. Örnek olarak Çaykara'nın Şinek köyünde sağlık merkezi yaptırılmış ancak 1958 yılına gelindiğinde görev yapacak doktor henüz bulunamamıştır (Arslan, 2011; Arslan, 2017).

Trabzon'da 1951 yılında görev yapan doktorlardan 19'u uzman, 16'sı da pratisyen doktordur (İstatistik Genel Müdürlüğü (İGM), 1951). 1952'de 18 Uzman, 19 pratisyen ve serbest çalışanlardan da 5'i uzman toplam 14 doktor Trabzon'da görevlidir (İGM, 1952). Trabzon'da 1950-1960 döneminde sağlık personeli alanında özellikle kimyager alanında eksiklik yaşanmıştır (İGM, 1959). Hemşireler 1950-1951 yıllarında eksiklik göstermiş, ebelerin eksiklik gösterdiği yılda 1956 olmuş, eczacı ve diş hekimlerinin sayılarının düşük olduğu yıl 1953 olmuştur (İGM, 1951; İGM, 1959).

1950 seçimlerinden bir gün önce Cumhuriyet Halk Partisi, kadrolarda son değişiklikleri yapmıştır. 13 Mayıs 1950 tarihinde Aydın Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü Dr. Kazım Ömür, Trabzon Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğüne atanmıştır (BCA, t.y.; Arslan, 2011).

Demokrat Parti iktidarında Trabzon'da yapılan bir diğer sağlık alanındaki görev değişimi 18 Nisan 1958 tarihinde olmuştur. Trabzon Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürü Dr. Muammer Kalaycıoğlu Erzurum'a, Erzurum Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürü Dr. Emin Kansu da Trabzon'a atanmıştır (BCA, t.y.).

Türk Tabipler Birliği Trabzon Bölgesi, 6 Mart Pazar günü, yıllık kongresini yapmıştır. Kongre Divanı seçiminden sonra müzakerelere geçilmiş, birçok kişi söz alarak birlik çalışmaları üzerine konuşmalar yapmıştır. Yapılan Yeni İdare Heyeti ve Haysiyet Divanı seçimleri yapılmıştır. Yeni İdare Heyetine, Dr. Kemal Çakın, Dr. Sadık Okkan, Dr. Ahmet Özpeker, Dr. Abdülkadir İkiz ve Diş Doktoru Sezai Yalçın seçilmişlerdir. Haysiyet Divanı seçiminde, Dr. Muammer Karlıdağ, Dr. Nurefşan Çakın, Diş Doktoru Cemil Bulak, Dr. İbrahim Okman ve Dr. Burhan Konurayın seçilmiştir. Bu şekilde Kongre son bulmuştur (Doğu, 1955).

3. ECZANELER

3.1. 1932 Senesinde Yapılan Değişiklikler

Trabzon'da Eczanelerle ilgili ilk bilgilere II. Meşrutiyet Dönemi gazetelerinde rastlanılmaktadır. 1920'lerde Trabzon'da bir Eczacılar Cemiyetinin olduğunu bilinmektedir. Cemiyetle ilgili olarak Temmuz 1920'de yayınlanan bir haberde şu bilgiler mevcuttur;

"Sanata, fenne aid umur ve hususatı müzakere ve azanın mükteseb-i ilmiyelerini tezyid ve hukuk-u müştereklerinin müdafaası zımında Trabzon'da Eczacılar Cemiyeti namıyla bir cemiyet teşekkül ve riyasetine Hilal Eczanesi sahibi İlyadi, Katib-i mesulluğune Ferah Eczanesi sahibi Yanko, Turan Eczanesi sahibi Hidayet, Emniyet sahibi Yanko ve Şifa Eczanesi sahibi Hacı Zühtü Bey ve Efendiler intihab edilerek hükümete bil-müracaat mezuniyet-i resmiyesini de almış oldukları müstahberdir" (Çapa ve Çiçek, 2004).

Vali Refik Koraltan tarafından 1930 yılında yazılan raporda, ilaç tedariki açısından, birisi meydanın doğusunda Şifa, diğeri Uzun Sokak'ta Ferah ve Ortahisar Mahallesi'nde İstanbul isimli toplam üç eczane bulunduğu ifade edilmiştir (Kansız vd., 1997; Öksüz, 2007).

Mili Mücadele sürecinden 1938'e kadar Trabzon'da faaliyet gösteren eczaneler eldeki bilgiler ışığında şu şekildedir; Hilal, Ferah, Turan, Hidayet, Emniyet, Şifa ve İstanbul'dur (Öksüz, 2007; Çapa ve Çiçek, 2004).

Trabzon'da 1950-1951'de 4'er, 1951-1957 arası 5'er ve 1958'de 7'şer eczane bulunuyordu. Basında ve Encümen kararlarında "İstanbul", "Sümer", "Ferah", "Halk", "Şifa" ve "Yeni" eczanelerinin isimleri geçmekteydi. Eczanelerden bazıları Belediye ile anlaşma yaparak, Trabzon'daki muhtaç ailelerin sağlık hizmetleri görebilmesi ve ilaçlarını alabilmelerine yardımcı olmuşlardır. 1951 yılında durumu kötü olanlara ve memurlara ucuz ilaç sağlanması için yapılan ihaleye 4 eczane katılmıştır. Halk Eczanesi, indirimli ilaç verme taraftarı olmamış, Ferah Eczanesi %10, İstanbul ve Şifa Eczaneleri %11 tenzilat teklifi sunmuş ve Şifa ile İstanbul Eczanesi arasında yapılan kura çekimi ile maddi durumu kötü ve muhtaç vatandaşların ilaçlarını Şifa Eczanesi'nden almalarına karar verilmiştir (Demokrat Çaykara, 1959; Arslan, 2011; Arslan, 2017)

Mili Mücadele'den 1960'lara kadar Trabzon'da aynı eczanelerin faaliyet gösterdiği gibi yeni eczanelerin de açıldığını yukardaki bilgilerde gördük. Trabzon'da eczaneler, ilaç tedarikinin dışında tedavi hizmetleri veren sağlık merkezi gibiydiler. Trabzon doktorlarının belirli gün ve saatlerde muayene hizmeti verdikleri yerler olmuşlardır. Bu açıdan yukarıda isimlerini verdiğimiz eczaneler, Trabzon'daki sağlık hizmetlerinde önemli bir yer tutmuşlardır.

4. KIZILAY (HİLAL-İ AHMER) CEMİYETİ ÇALIŞMALARI

Trabzon Kızılay Şubesi 3 Eylül 1918'de Nemlizade Hacı Osman Efendi'nin başkanlığında kurulmuştur. Başkan Nemlizade Hacı Osman Efendi, İstanbul'daki Genel Merkeze gönderdiği 3 Ekim 1918 tarihli yazısında, *"Memleketimizin kamilen denilecek surette düşman tarafından tahrib edilmiş olmasına ve ahalinin harbin tevlid ettiği sefalet ve perişani içinde inlemekte bulunmasına rağmen memleket ahali yine Hilal-i Ahmer uğrunda ibraz-ı hamiyet etmekle ve darüleytam kardaşlarının alam ve ızdıraplarına çaralar aramaktadırlar"* ifadeleriyle Trabzon'daki durum vaziyetten ve Trabzon Hilal-i Ahmer Cemiyetinin çalışmalarından bahsetmiştir. Hacı Osman Efendi'nin vefatından sonra yönetim kurulu yeniden teşkil edilmiştir. Aralık 1920- Mart 1922 tarihleri arasında görev yapan Yönetim Kurulu, Nemlizade Sabri Bey başkanlığında Doktor Tevfik, Hacı Müftüzade Temel Nucumi, Acenta sahibi Emin ve Hacı Panayot'tan oluşmuştur (Çapa ve Çiçek, 2004).

Kızılay, savaştan sonra en fazla hasar gören Trabzon, Erzurum, Erzincan ve Elâzığ (Şimali Mamuretülaziz) vilayetlerine göndereceği üç heyetin her birinde bir başkanın maiyetinde bir idare memuru, iki doktor, bir kâtip, iki hastabakıcı ve altı hademe görevlendirmiştir. Bunun dışında, ihtiyaç duyulduğu zamanlarda heyete bulunduğu yerlerde yeni görevliler alınabilecekti. Çalışma süreleri başlangıçta dört ayla sınırlandırılan heyetler beraberlerinde, mısır, buğday, un, mercimek gibi hububattan 700 ton, 4500 sandık süt tozu, 10 ton şeker, 10.000 çift çarık, 100.000 çift çorap, 100.000 metre basma ve Amerikan bezinden yapılmış 100.000 iç çamaşırı, 100.000 gömlek ve yeterli miktarda kininle birlikte birçok ilaç götürmüşlerdir. Trabzon Heyeti ile Erzincan ve Şimali Elaziz Heyetleri 25 Haziran 1919'da Erzurum Heyeti ise 30 Haziran 1919'da levazım ve personelleriyle birlikte Trabzon'a gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldılar (Çapa, 2009).

Dr. Behçet Bey Başkanlığındaki Kızılay Heyeti, İstanbul'dan hareketle İnebolu, Samsun ve Giresun'a uğradıktan sonra temmuzun ilk günlerinde Trabzon'a gelerek Zeytinlik (Cudibey) ilkokuluna yerleşti (Çapa ve Çiçek, 2004). Heyet çalışmalarında, şehirde özellikle frengi hastalığının artış halinde olduğunu belirtiyordu. Şehir merkezinde belediyenin idare ettiği Memleket Hastanesinin bir koğuşu frengi hastalarına tahsis edilmiştir. Vilayette sağlık tesislerinin ihtiyacının oldukça altında olduğu tespit edilmiştir. Gayrimüslimler için durum farklıydı. Yunan Kızılhaçı Trabzon merkezinde 80 yataklı bir hastane açarak Hristiyanları bedava tedavi ediyordu. Yine aynı heyetin idaresinde poliklinikler vardı, Hristiyan hastalar burada muayene edilip, bedava ilaç alıyorlardı. Gerek Yunan Kızılhaçı ve gerekse Amerikan yardım cemiyetleri bu hizmetleri sadece Hristiyan gruplara yapmaktaydılar (Çapa, 2009).

Kızılay Heyeti ilk günlerde Amerikalılara birlikte çalışma önerisinde bulunmuştur. Amerikan heyeti bu teklife, cins ve mezhep ayrımı gözetmediklerini, fakat o zamana kadar yalnız göç ve katliama maruz kaldıkları için daha çok yardıma muhtaç olduklarını ileri sürdükleri Ermeni ve Rumlara yardım ettiklerini belirtmişlerdir. Amerikalılar, cins ve mezhep ayrımı yapmadıklarını ispatlamak için Giresun'daki Türk yetimhanesine yaptıkları 150 liralık yardımı örnek göstermişlerdir. Kızılay heyetinin teklifine Amerikalıların son cevapları şu şekilde olmuştur: *"Biz Hristiyanlara yardım ediyoruz, size düşen vazife de bittabi Müslümanlara yardım etmektir. Hilal-i Ahmer Heyeti'nin de buraya emr-i insani çalıştığını görmek mucib-i memnuniyettir. Yardım edilecek insanlar o kadar çok ki, çalışacak saha o kadar büyüktür ki iki heyet de yekdiğeriyle çarpışmadan çalışabilir"* (Çapa, 2009; Çapa ve Çiçek, 2004).

Behçet Bey'in başkanlığındaki Trabzon Heyeti, Trabzon'da 500-700 kişilik bir aşhane açarak maddi durumu kötü olanlara her gün yemek dağıtıldı. Aşhaneye gelemeyecek kadar hasta ve uzakta olanlara da ayda 5 kilo hububat ve çamaşır gönderildi. Halkın yardımlarıyla kurulan, ancak yardımın arkası kesilince kapanma tehlikesine giren yetimhanenin ihtiyaçlarının karşılanmasını da heyet üstlenmiştir. Muhacirin idaresinin yönetimindeki fakirler yurdunda barındırılan 500 kişi, dört tarafı açık bir çatı altında bir parça mısır ekmeği ile iâşe edilmekteydi. Bunun üzerine, şehrin ileri gelenlerinden bir heyet teşkil edilerek, Vali'nin de yardımıyla büyük bir bina kiralanmış, yurdun bir aylık ihtiyacı heyet tarafından karşılanmıştı, idaresi de şehrin ileri gelenlerinin oluşturduğu bir komisyona bırakılmıştır (Çapa, 2009).

Heyet, Trabzon'da sağlık alanında da çalışmalarda bulunmuştur. Kapanmak tehlikesi yaşayan, Memleket Hastanesinin yiyecek, malzeme ve ilaç ihtiyaçları karşılanarak faaliyetini sürdürmesi sağlanmıştır. Kızılay polikliniklerinde günde ortalama 100 kişi muayene edilmiş, ayakta tedavi edilemeyecek hastalar Memleket Hastanesine yatırılmıştır. Polikliniklere daha sonra 25 yataklı bir hastane ilave edilmiştir. İstatistiklere göre, ilk günlerde tedavi edilen hastalardan 270'i malarya (sıtma), 9'u frengi ve diğerleri de muhtelif hastalıklara yakalananlardan oluşmaktaydı. Özellikle, uyuz ve belsoğukluğunun yaygın olduğu görülmüştür (Çapa, 2009).

Trabzon köyleri, kasabalara oranla maddi durumları daha iyiydi. Bunun nedeni, ziraat geçimini sağlayabilenler köyde kalmışlar, maiyetlerini temin edemeyenler ise şehirlere inmişlerdi. Bundan dolayı heyet yardımlarını sahil şeridinde yoğunlaştırmıştır. Trabzon şehri dışında Samsun (Canik) sınırına kadar sahil boyunca Giresun, Ordu, Tirebolu ve Perşembe (Vona) kasabalarında 50 ton kadar erzak ve eşya dağıtıldı. Trabzon'da büyük bir göçmen topluluğu da mevcuttu. Resmen göçmen sayılmayan, fakat

Mondros Mütarekesi'nden sonra geçimlerini sağlamak için Kelkit ve Şiran'dan Trabzon'a iltica edenlere elbise ve yiyecek verilerek memleketlerine gönderiliyorlardı. Polis vasıtasıyla sokaklardan toplanan 100 kişi, Kızılay heyeti tarafından fındık toplamak ve diğer hizmet işlerinde çalıştırılmıştı. Gümüşhane, Kelkit ve Şiran'da da yoksulluk ve salgın hastalıkların hüküm sürmekte olduğunun haber alınması üzerine Trabzon Heyeti, bir tabib bir eczacı ve iki memurdan teşkil olan yeni heyeti Gümüşhane'ye göndermiştir. Heyet, Gümüşhane'ye kadar olan kasaba ve köylere uğrayarak yanında bulunan 12.000 kıyie hububat, 3.000 arşın Amerikan bezi, 2.000 don ve 2.000 gömlek ile bir miktar çarık ve yeterli miktarda ilacı ihtiyaç sahiplerine dağıttı. Ayrıca, heyet Gümüşhane'de bir muayenehane açarak faaliyetine devam etti. Bu bölgelerdeki durumda Trabzon'dan farklı bir durumda değildi. Ermeni istilasına uğrayan kaza ve köyler yardıma muhtaç bir durumdaydı (Çapa, 2009).

Kızılay Heyeti, dört aylık bir süre için Trabzon'a gelmişti. Fakat sağlık alanında hizmet vermek üzere bir süre daha bölgede hizmet vermiştir. Heyet Mayıs 1921'da çalışmalarını fiilen Eylül 1921'e kadar sürdürmüştür. Memleket Hastanesiyle dispanserler, Kızılay Heyeti tarafından idare edilmiştir. Memleket Hastanesinin tamiratını da bu heyet yapmıştır. Heyet, Trabzon'dan ayrılırken bütün levazım ve ilaçları Memleket Hastanesi ile Sıhhiye Müdürlüğüne bırakmıştır (Çapa ve Çiçek, 2004).

Kızılay muayenehanelerinde bakılan hasta sayısı 5666 olup, bunlardan 5313'ü Türk, 345'i Rum ve 3'ü Ermeni'ydi. Bu sırada 52 ameliyat yapılmıştı. Karşılaşılan hastalıkların başında 2198 vakayla malarya (sıtma) geliyordu. Bunun dışında frengi, uyuz, cilt hastalığı, verem, belsoğukluğu, göz hastalıkları, dizanteri gibi muhtelif hastalıklar görülmekteydi. Amerikan Yardım Heyetine mensup bir kadın doktor, üç ay boyunca haftada üç kez Kızılay muayenehanesinde 586 kadını tedavi etmişti. Kadınlar arasında görülen hastalıkların istatistikleri şöyleydi; sıtma 256, tehal 90, inomasit 35, frengi 34, verem 33, göz hastalığı 22, hurkatü'l bevl 12, hummay-ı racia 2, diğer hastalıklar 102 şeklindeydi. Kızılay Heyeti, Darüleytam, Fukara Yurdu, Aşhane, Memleket Hastanesi ve Fukara Yurdundan memleketlerine dönenlerle, Trabzon'daki diğer muhtaçlara erzak (mısır, nohut, sabun, tuz, sade yağ, kuru fasulye, buğday, bal kabağı) yardımlarında bulunmuştur. Ayrıca muhtelif yerlere Amerikan bezi, giyecek ve nakit yardımı yapılmıştır. İstanbul'dan getirilen beş çorap makinası ile bir imalathane tesis edilerek, imalathanede yirmi kadar kimsesiz kız çocuğu çalışmaya başlamıştır (Çapa ve Çiçek, 2004).

Trabzon'daki Kızılay Heyeti, her alanda faaliyet yapmıştır. Şehrin sağlık sorunlarına hem tedavi hem de ilaç tedarikini sağlamış, bunun dışında sağlık merkezlerinin tüm eksiklikleriyle ilgilenmiştir. Sağlık alanının dışında sosyal yardımlaşma konusunda da Trabzon'da önemli faaliyetlerde bulunulmuştur. Maddi anlamda zor durumda olan halkın eksiklikleri giderilmiş, vatandaşlara iş imkânı sağlanıp hem üretime hem de ekonomik alanda katkıları olmuştur. Cumhuriyet Döneminde sadece Trabzon'da değil komşu vilayetlerin sağlık ve diğer tüm sosyal konulardaki ihtiyaçlarına cevap vermişlerdir. Genel olarak değerlendirdiğimizde Kızılay Heyetinin hem Trabzon'a hem de komşu şehirlere her alanda yardım ettiğini görmekteyiz.

Heyete, Trabzon halkı da maddi manevi destek vermiştir. Basında Kızılay için haberler yapılmış öneminden bahsedilmiş ve üye olunması için halk teşvik edilmiştir. Yayınlarda Kızılay üyeliği için yer ayrılmıştır. Trabzon Olcay gazetesinin 1 Teşrin 1939'daki sayısında, "Kızılay'a üye olunuz", (Olcay, 1939) Trabzon gazetesinin 13 Temmuz 1946'daki sayısında, "Vatandaş Kızılay'a Yardım Et" (Trabzon, 1949), yine Trabzon gazetesinin 3 Haziran 1947'deki sayısında, "Vatandaş Karagün Dostu Kızılay'a Yardımı Unutma" şeklindeki haberlerle Kızılay'ın o zamana kadar yardımları ve önemi vurgulanmıştır (Trabzon, 1947). Bu gazetelerin diğer nüshalarında da Kızılay ile ilgili haberler vardır.

1950-1960 döneminde Kızılay Trabzon'da çalışmalarına ve yardımlarına devam etmekteydi. Trabzon İlini Kalkındırma Cemiyeti Başkanı Kemal Karadenizli, Türkiye Kızılay Cemiyeti Genel Merkezi ile yaptığı temaslardan neticesinde seyyar bir röntgen makinesi, 300'e yakın muhtelif ebatta film, 1000 tane tükürük hokkası, 200 kutu süt tozu temin etmiş ve bunları Trabzon Verem Savaş Cemiyetine göndermiştir. Bu röntgen makinasıyla bütün köylülerin filmleri alındığı, veremlilere tükürük hokkaları ve çocuklara da süt tozu dağıtılmıştır (Yomra, 1953).

1957 yılında Kızılay tarafından Türkiye’de çeşitli bölgelerde halkın sağlığı ile ilgili görevlendirilen 12 sağlık kervanından birisi 1957 yılı Ağustos’unda Trabzon’a gelmiştir. 20 gün boyunca Trabzon içinde dolaşan bu kervan hasta vatandaşları bedava muayene edip ilaç dağıtmıştır. Maçka, Of, Sürmene, Akçaabat ve Vakfıkebir’in bucaklarını dolaşmıştır. Bu kervan Trabzon’daki Kızılay şubesi ile çalışma yürütmüştür (Doğu, 1957).

Demokrat Parti, dönemindeki yardımların ekserisini Amerikan yardımlarından temin edilen malzeme ile sağlamıştır. 1961 yılında yapılan yardımlara genel olarak bakacak olursak, Amerikan yardım teşkilatı tarafından verilip Millî Eğitim Bakanlığı adına, okullara 251.761 kilo süt tozu ve 531.570 kilo ekmeklik buğday tevzi etmiştir. Bunun dışında Amerika yardımlarıyla temin edilen muhtelif cins giyecek eşya maddi durumdan kötü olan halka dağıtılmıştır. Trabzon Kızılay Şubesinin Uzun Sokak Caddesi’ndeki 7 daireli, 2 dükkanlı ve 2 depolu modern apartmanı, kiraya verilerek bu şekilde Kızılay’a gelir sağlanmıştır (Çakıroğlu, 1964).

5. TÜRK OCAĞI’NIN SAĞLIK HİZMETLERİ

Trabzon’da faaliyet gösteren Türk Ocakları şubesi de Millî Mücadele içerisinde zaman zaman sağlık hizmetleri konusunda ücret almadan halka yardımcı olmaya çalışmıştır. Bu çalışmalardan biri fakir halkın muayenesini sağlamak amacıyla kurulan “Fakirler Muayenehanesi”dir. Fakirler Muayenehanesinin Mart 1920’de açılışından sonra Mayıs 1920’ye kadar 1670 hasta tedavi edilmiştir (Arslan, 2009; Çapa ve Çiçek, 2004). Tedavi edilen hastalarla ilgili istatistikler sonucunda şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 1. Türk Ocağı’nın Mart 1920-Mayıs 1920 Arası Tedavi Ettiği Hastalar

Hastalıklar	Tedavi Edilen Hasta Sayısı
Malarya (Sıtma)	414
Cereb (Uyuz)	534
Sindirim Hastalıkları	41
Solunum Hastalıkları	54
Paraziter İç Hastalıkları	72
Emraz-ı Beniviye-i Ekzama	23
Göz Hastalıkları	22
Kulak Hastalıkları	37
Kalp Hastalıkları	6
Asabi Hastalıklar	10
Ömpetifo (Deri Hastalığı)	3
Kan Toplaması	7
Verem	7
İsteri	4
Eklem Romatizması	8

Zafiyet-i Umumiye	45
Trahom	13
Prikod	6
Bademcik İltihabı	8
Kemik Veremi	1
Iskorbud	16
Hemoroid	1
Meme İltihabı	1
İstanbul Nezlesi	4
Saçkıran	9
Emraz-ı..	43
Basit ve Ağır Yara	82
Çiçek Aşısı	203

Kaynak: Çapa ve Çiçek, 2004.

Trabzon Türk Ocağı yöneticilerinden Dr. M. İbrahim Okman başkanlığında bir sağlık heyeti 1925 yılının ağustos ayında Trabzon'un merkez köylerinin dolaşarak 38 sıtmalılı hastayı muayene etmiş ve tedavilerinde kullanılması üzerine kinin dağıtmıştır (Arslan, 2008). Bu yönde çalışmalar daha sonraki aylarda yine devam etmiştir. Türk Ocağı kasım ayında kendi bünyesindeki doktorlar ile köylü, şehirli, kadın ve erkek 240 kişiye bedava tedavi etmiş ve 180 kişinin ilaçları da Ocak tarafından karşılanmıştır. 18 Kasım 1925 tarihli Yeni Yol Gazetesi'nde Trabzon Türk Ocağı'nın bu hizmeti "Türk Ocağı'nda Parasız Doktorlar" başlığı ile yayınlanmıştır (Yeni Yol, 1925; Arslan, 2008; Arslan, 2009).

Trabzon Türk Ocağı maddi durumu kötü olan halkın sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için kendi bünyesindeki doktorlardan yararlanma yoluna gitmiştir. Sağlık hizmeti almak isteyen vatandaşlar serbestçe Trabzon Türk Ocağına müracaat edebiliyorlardı. Tedaviler Pazar ve Çarşamba günleri saat 6-7 arasında Ocak binasında yapılıyordu (Arslan, 2008).

Sağlıkla ilgili halkı bilinçlendirmek için Ocak, 1926 yılında bir hutbe metni hazırlayarak mahalle ve köy camilerinde okutmuştur. Okunan metin şu şekildedir:

"Gerek Allah'ın ibadetlerini yapmak ve gerekse çoluk çocuklarımızın rızıklarını kazanmak için vücudumuzun sağlam olması lazımdır. Hastalıktan korunmak için birinci şart temizliktir. Beş vakit namazda elimizi, yüzümüzü yıkadığımız gibi tırnaklarımızı, bıyık ve sakallarımızı düzeltmeyi de unutmayalım. İçtiğimiz su kaplarının ağızlarını açıkta bırakmayalım. Bir bardaktan hepimiz su içmeyelim. Yemekten evvel ve sonra ellerimizi yıkayalım. Yattığımız odada kömür yakmayalım, yemek pişirmeyelim. Çocuklarımızı aşılatalım. İçimizden birisi bulaşık hastalığa yakalanırsa hemen hükümete haber verelim" (Arslan, 2008; Arslan, 2009).

Bu metinde özellikle bulaşıcı hastalıklarla mücadele edildiğini görebilmekteyiz. Trabzon Türk Ocağı kapatılacağı tarihe kadar, topluma her alanda önemli hizmetler vermiştir. Sağlık alanında halkı bilinçlendirmek, bünyesindeki doktorlar ile şehir merkezi, köy ve kasaba her yere giderek ücretsiz

tedavi hizmetleri sunmuşlardır. Maddi olarak kötü durumda olanlara ücretsiz ilaçlar dağıtarak, dönemin en önemli sosyal dayanışma örneği olmuştur.

6. HALKEVİ'NİN SAĞLIK HİZMETLERİ

Cumhuriyetin ilanından sonra başlatılan yeni bir bilinç kazandırma amacıyla kurulan Halkevlerinin 1932'de faaliyetlerine başlaması, kültür, sanat, eğitim, sosyal yardım gibi alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da önemlidir. Trabzon Halkevinin Sosyal Yardım Şubesi içinde başlatılan halk sağlığı çalışmaları, Trabzon Halkevi binasının alt katında açılan poliklinikte yapılmaktaydı. Şehrin değişik sağlık merkezlerinde görev yapan hekimler bu poliklinikte hasta tedavi etmişlerdir. Halkevinin kurulmasından bir yıl sonra, 1933 yılında 1930 hasta muayene edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde iyi ve organize örgütlenen Halkevinin sağlık grubu, ilçelere ve köylere ulaşarak bir taraftan halk sağlığı kontrolleri yaparken, diğer taraftan yaygın olan salgın hastalıklar konusunda bilgilendirme konferansları veriyor, tanıtıcı filmler gösteriliyor, ücret alınmadan kinin ve uyuz ilacı dağıtıyordu. Zaman zaman da maddi durumu kötü olan vatandaşların ilaçları ücretsiz bir şekilde temin edilmiştir (Azcan, 2003; Öksüz, 2007).

Trabzon'da 1930'lu yıllarda hastalıklara karşı halkı bilinçlendirmek amaçlı yayınlar yapılmaktaydı. Bu tür yayınlar, Trabzonlu gençler tarafından 15 günde bir çıkartılan "Akın" isimli ilmi ve mesleki dergi ile Trabzon Halkevinin yayın organı olan "İnan" dergisinde çıkmıştır. Derginin çıkan sayılarında, farklı doktorların öncelikle yaygın olan hastalıklar, daha sonra temel sağlık bilinci yaratacak metinler önemli üzerinde durulan bebek doğumları ve çocuk sağlıkları üzerinde olmuştur. Yine farklı bilinmeyen hastalıklar hakkında ve yapılan ameliyatlar üzerine de bilgiler bu dergide verilmiştir (Öksüz, 2007).

Cumhuriyetin temel özelliklerinin halk tabanına yayılmasında etkili olan Halkevleri sağlık alanında da hizmetler vermiş ve öğretici faaliyetleri olmuştur. Bu eğitici faaliyetleri Trabzon'da, 1937 yılında yayına başlayan İnan dergisinde görebilmekteyiz. Dergide ağırlıklı olarak çocuk sağlığı konuları işlenmiştir. Örnek olarak 4. sayıda Diş Doktoru Cemal Hulusi Bulak tarafından, "Süt dişlerinin çıkma zamanları" konusuna değinilmiştir. Çocukların dikkatli muayene edilmesi ve hastalığın nedenine göre tedavi ettirilmesi hususunda uyarılarda bulunulmuştur. Frengi ve verem hastalıklarının da tehlikeli olduğu, çocukların bu hastalıklardan dolayı da dişlerinin geç çıkmasında etkili olduğu belirtilmiştir (İnan Dergisi, 1937).

Yine eğitici yayına örnek olarak İnan dergisinin 6. sayısında Askeri Hastane Dahiliye Mütihassısı Dr. Turgut Targay tarafından "Ağızdan tifo aşısı korunmayı temin edebilir mi?" konulu bir yazı yazmıştır. Yazıda üzerinde önemli durulan konular koruyucu hekimlik ve bulaşıcı hastalıklardır. Bunun dışında aşı ile ilgili kaleme alınan yazıda, durumu çok iyi olan bir ailenin genç kızının beş yıllık bir süreçte ağızdan tifo aşısı aldığı halde tifoya yakalanıp hayatını kaybetmesi örnek gösterilmiştir. Tifo aşısının, deri üzerinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Tifo hastalığı çocuklarda görüldüğünde her zaman hafif geçmediğini, büyük insanlara nazaran deri altı tifo aşısı çocuklarda sarsıntısının az vermediğini belirtmiştir. Büyüklere aşının ağızdan yapılamaması gibi çocukları dahi deri altı tifo aşısı ile aşılanmanın daha doğru olduğunu belirtmiştir. Doktorların deri altı aşısı yapılmayacağına karar verdiği vakalarda ağızdan aşının kullanılması gerektiği belirtilmiştir (İnan Dergisi, 1937).

Trabzon Halkevinin, faaliyet gösterdiği dönemde şehrin her alanına her türlü sosyal yardımı götürmeyi amaçlamıştır. Gerek tedavi ve ilaç tedariki olsun, gerekse sağlık alanında halkı bilgilendirme olsun Trabzon Halkevi önemli çalışmalarda bulunup, halk sağlığının korunması yönünde çalışmıştır. İyi örgütlenen Halkevi, Trabzon'daki sağlık hizmetleri alanında önemli bir yere kendini getirmiştir.

Trabzon Halkevi Sosyal Yardım Şubesi faaliyetleri, sağlıktan, kamu kuruluşlarındaki sorunlara kadar geniş bir program çerçevesinde yürütülmekteydi. Şubenin her sorunla ilgilenmesi önemli etki yaratmış, Trabzon halkı üzerindeki konumu iyi bir noktaya getirmiştir (Azcan, 2003).

SONUÇ

1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin pek çok alanda planları ve öncelikleri vardı. Anadolu'da yıkımlar yaşanmış, ağır nüfus kayıpları meydana gelmiştir. Cumhuriyeti kalkındıracak üretici nüfus hastalıkla boğuşmaktaydı. Yönetici kadro sağlık alanına bu yüzden fazlasıyla önem vermiştir. Salgınlarla

mücadele etmek, sağlık hizmetlerinin ülke geneline yaymak hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda yürütülen çalışmaların önemli şehirlerinden biri de Trabzon'du.

Trabzon şehri, sahilde bulunması ve liman kenti olmasından dolayı dışa açık bir konumdaydı. Savaş, ticaret, göç gibi gelişmeler sonrası yaşanan etkileşimler hastalıkların Trabzon ve çevre illerde yayılmasındaki en büyük etkenlerden olmuştur. Trabzon, sağlık hizmetleri konusunda Doğu Karadeniz'de lokomotif görevi görmekteydi. Trabzon'da yapılan sağlık merkezleri sadece şehre değil, komşu illere de hizmet vermesi amacıyla kurulmaktaydı. Rize'de Trabzon'daki sağlık hizmetlerinden yararlanan en önemli şehir konumundaydı. Bu iki şehrin yakınlığı ve etkileşimi, hastalıkların iyileşmesine katkıda bulunduğu gibi aynı hastalıkların iki şehrin içerisinden yayılmasına da neden olmaktaydı.

Trabzon'daki sağlık hizmeti veren kuruluşlar ve sağlık personeli sıkıntısı yaşanmıştır. Trabzon nüfusuna yetmekte zorlanan bu kadro ve kurumlar, bir de komşu vilâyetlerden gelenlerle birlikte hizmet vermeleri daha da zor bir duruma gelmekteydi. Atatürk Dönemi ve sonraki yıllarda yaşananlar ve yapılan hizmetler Trabzon'da olumlu sonuçları beraberinde getirmiştir. Sadece devlet kurumları değil, Türk Ocağı, Halkevi, Eczaneler de Trabzon'daki sağlık hizmetlerine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Trabzon basını hastalıklar hakkında halkı sürekli bilinçlendirdiği gibi tedavi veren doktorların tanıtımlarını da yaparak vatandaşlara önemli hizmetler yapmışlardır. Demokrat Parti Dönemi'nde Trabzon'da yapılan sağlık kurumları, sadece merkeze değil ilçelere kadar yayılma göstermiştir. Bu sayede şehirde görülen salgınlarda azalmalar yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

Arslan, Zehra. "Trabzon Türk Ocağı'nın Sosyal ve Kültürel Faaliyetleri". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 128, (2009): 111-134.

Arslan, Zehra. *Demokrat Parti Döneminde Trabzon 1950-1960*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

Arslan, Zehra. *Trabzon Türk Ocağı*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Aslan, Zehra. *Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2017.

Azcan, İbrahim. *Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi*. Trabzon: Serander, 2003.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10.0.0/65.433.4.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10.0.0/66.438.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.10.0.0/66.438.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.11.0.0/257.14.4.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.11.1.0/214.16.10.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.11.1.0/269.13.14.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30.18.1.2/149.31.9.

Çakıroğlu, Said Bilal. *Tarihi Ekonomik Sosyal Yönleriyle Trabzon*. Ankara: Ticaret Borsası Birliği Matbaası, 1964.

Çapa, Mesut & Çiçek, Rahmi. *Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam*. Trabzon: Serander, 2004.

Çapa, Mesut. *Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 2009.

Çaykara Gazetesi

Çiçek, Rahmi. *İstikbal Gazetesine Göre Trabzon'da Belediye ve Belediyecilik (1919-1925)*. Trabzon: Serander, 2011.

Demokrat Çaykara Gazetesi

Doğu Gazetesi

Hakimiyet Gazetesi

Halk Gazetesi

İnan Dergisi

İstatistik Genel Müdürlüğü, *1951 İstatistik Yıllığı*.

İstatistik Genel Müdürlüğü, *1952 İstatistik Yıllığı*.

İstatistik Genel Müdürlüğü, *1959 İstatistik Yıllığı*.

İstikbal Gazetesi

Kansız, İsmail & Canlioğlu, M. Volkan & Usta, Veysel. *1930-1940 Yılları Vilayet Belgelerine Göre Trabzon*. Trabzon: Trabzon Valiliği Yayınları, 1997.

Olcaz Gazetesi

Öksüz, Hikmet. "Atatürk Dönemi'nde Trabzon'da Sağlık Hizmetleri". *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 3/3 (2007): 75-90.

Sürmene Gazetesi

T.C. Resmî Gazete, Sayı:9940.

Trabzon Gazetesi

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktrölüğü, *Genel Nüfus Sayımı* Ankara: Mehmet İhsan Basımevi, 1937.

Vatan Gazetesi "Trabzon İlavesi"

Yeni Of Gazetesi

Yeni Yol Gazetesi

Yomra Gazetesi

EKLER

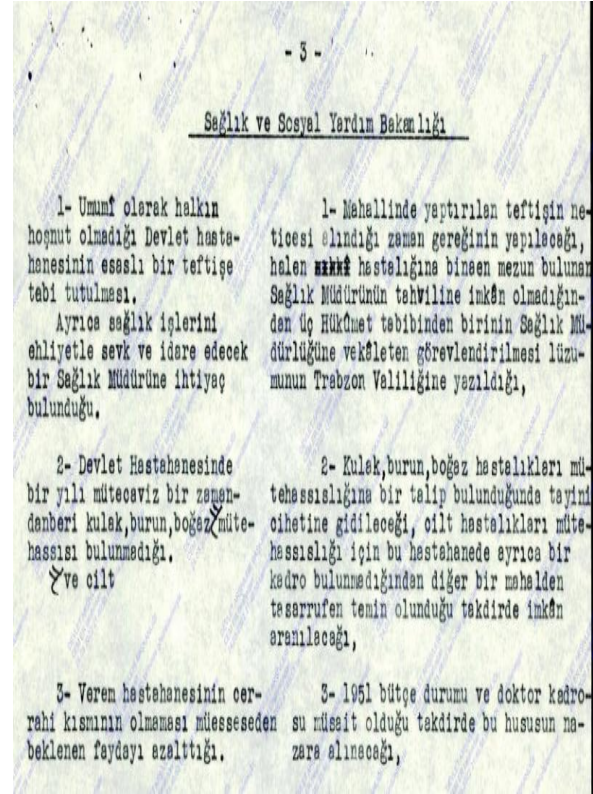
Ek-1: Trabzon'daki Sağlık Sorunları Hakkında Yazılan Rapor (İstikbal Gazetesi 16 Mart 1922)



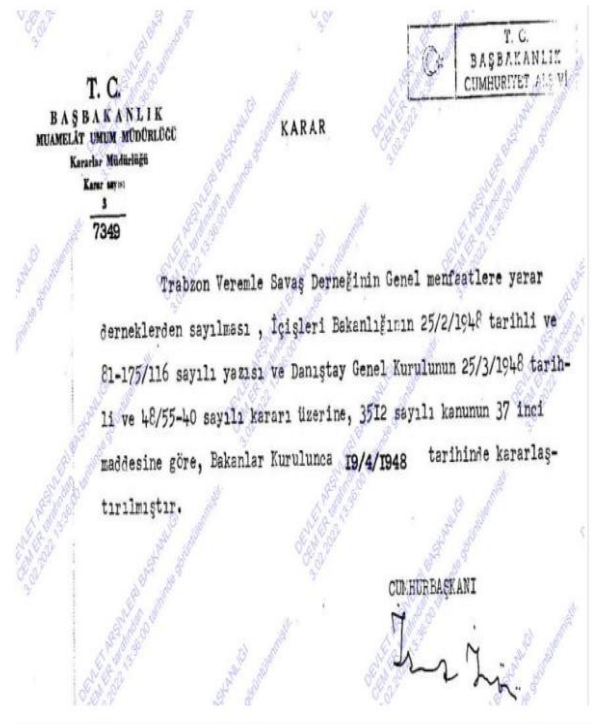
Ek-2: Trabzon'da Belediye'nin Çöpleri Toplamaması Hakkında Yazı (İstikbal 2 Temmuz 1922).



Ek-3: Trabzon İlinin İhtiyaçları Hakkında Başbakana Sunulan Rapor Üzerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın Cevapları (BCA, 30.10.0/66.438.2.)



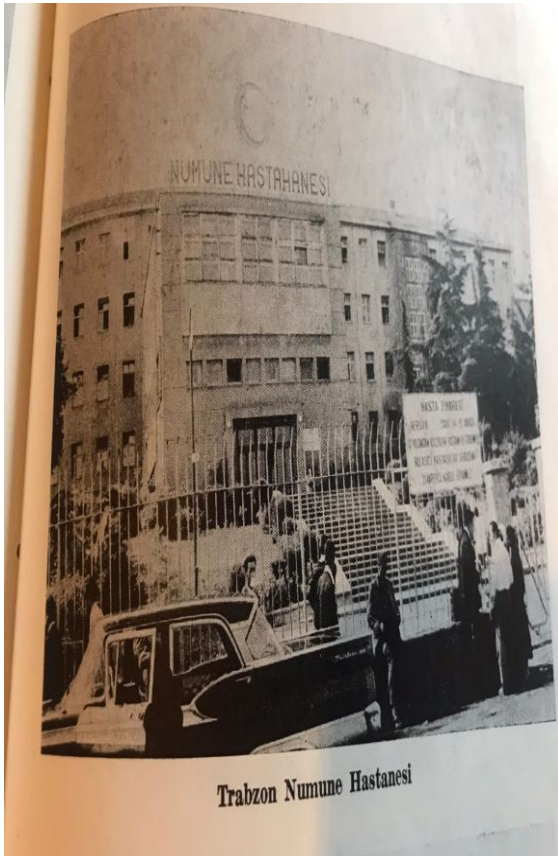
Ek-4: Trabzon Savaş Derneği'nin Kamuya Yararlı Derneklerden Sayılması (BCA, 30.18.1.2/116.28.2.)



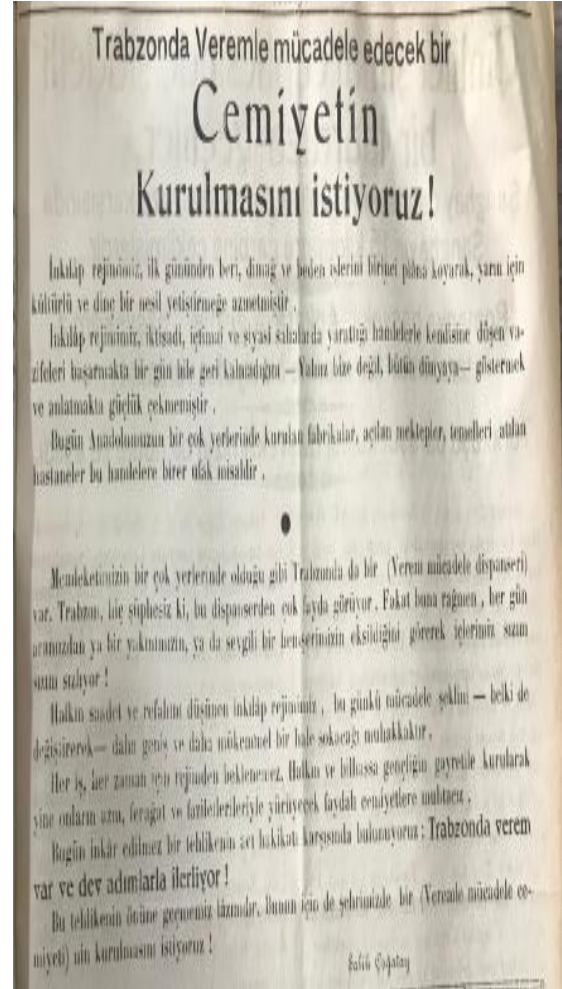
Ek-5: Trabzon'da Yapılacak Olan Verem Hastanesi ile İlgili Haberler (Çaykara Gazetesi 27 Ekim 1951).



Ek-6: Trabzon Numune Hastanesi (Sağlık Hizmetlerinde 50. Yıl).



Ek-6: Trabzon'da Veremle Mücadele Edecek Bir Cemiyetin Kurulması ile İlgili Haber (Olca Gazetesi 1 Teşrin 1937).



Geçmişten Günümüze Trabzon'da Doğal Afetler

Fatih Erol ve Mustafa Topsakal, Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1. Baskı, 2024

Muharrem Bayrak*

* Doktora Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler A.B.D., mhrmbyrk96@gmail.com.

"Geçmişten Günümüze Trabzon'da Doğal Afetler" kitabı, Trabzon'un doğal afet geçmişini detaylı bir şekilde inceleyen önemli bir eserdir. Fatih Erol ve Mustafa Topsakal tarafından yazılan bu kitap, Trabzon'un doğal afetlerle olan tarihsel mücadelesini ve bu afetlerin bölge üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Bu çalışma, Trabzon'un coğrafi ve iklimsel özelliklerinin doğal afetlere nasıl zemin hazırladığını ve bu afetlerin toplumsal ve ekonomik etkilerini derinlemesine analiz etmektedir.

Yazarlar, Trabzon'da meydana gelen doğal afetlerin tarihsel bir envanterini sunmaktadır. 1848 yılından 2024 yılına kadar olan dönemde meydana gelen afetleri arşiv belgeleri, gazete haberleri ve resmi kayıtlar gibi çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Bu metodolojik yaklaşım, kitabın bilimsel değerini artırmakta ve okuyucuya güvenilir bir bilgi kaynağı sunmaktadır. Kitap, afetlerin sıklığını, şiddetini ve etkilerini analiz ederek, Trabzon'un doğal afetlerle olan tarihsel ilişkisini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Dokuz bölümden oluşan çalışmanın "İnceleme Alanının Genel Coğrafi Özellikleri" başlıklı ilk bölümünde, Trabzon'un coğrafi konumu ve topografyası, iklim özellikleri, hidrografyası, jeolojik yapısı ve bitki örtüsü analiz edilmiştir. Trabzon'un coğrafi özellikleri, doğal afetlerin oluşumunda ve etkilerinde belirleyici bir rol oynar. Dağlık ve engebeli arazi yapısı, yoğun yağışlar, zengin hidrografya ve jeolojik yapı, bölgenin sel, heyelan ve diğer doğal afetlere karşı savunmasız olmasına neden olur. Bu nedenle, Trabzon'da afet yönetimi ve risk azaltma stratejileri geliştirilirken, bu coğrafi özelliklerin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

"Heyelanlar" başlıklı ikinci bölümde ise, heyelanların genel özellikleri, tarihsel heyelan olayları, heyelanların nedenleri, heyelanların etkileri ve mücadele stratejileri incelenmiştir. Kitap, geçmişte yaşanan olaylardan ders çıkararak, gelecekte benzer afetlerin etkilerini azaltmak için alınması gereken önlemleri detaylı bir şekilde sunmaktadır. Bu bölüm, afet yönetimi ve risk azaltma konularında çalışanlar için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

"Sel ve Taşkınlar" başlıklı üçüncü bölüm ise, Trabzon'un doğal afetlerle olan mücadelesinde sel ve taşkınların ne denli önemli bir yer tuttuğunu gözler önüne sermektedir. Bölgenin coğrafi ve iklimsel özellikleri, sel ve taşkın riskini artırmaktadır. Bu durum hem yerel yönetimlerin hem de halkın dikkatli olmasını gerektirmektedir.

"Çığlar" başlıklı dördüncü bölümde Trabzon'un doğal afetlerle olan mücadelesinde çığların ne denli önemli bir yer tuttuğunu gözler önüne sermektedir. "Fırtına ve Olumsuz Hava Koşullarının Sebep Olduğu Afetler" başlıklı beşinci bölümde ise Trabzon'da meydana gelen birçok fırtına olayını tarihsel bir perspektifle ele almaktadır. Örneğin, 1936 yılında Trabzon Limanı'nda meydana gelen fırtına, 8 kişinin ölümüne neden olmuş ve büyük maddi hasara yol açmıştır. Benzer şekilde, 1968 yılında yaşanan fırtına, Trabzon genelinde 1346 evin çatısının hasar görmesine ve birçok yapının yıkılmasına neden olmuştur. Bu tür olaylar, bölgenin fırtına ve olumsuz hava koşullarına karşı ne kadar savunmasız olduğunu göstermektedir.

"Sonuç ve Değerlendirme" başlıklarında ise, Trabzon'da afet yönetimi ve risk azaltma konularında yapılan çalışmaları değerlendirilmiştir. Geçmişte alınan önlemler ve uygulanan stratejiler, afetlerin etkilerini azaltmada kısmen başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, daha etkili bir afet yönetimi için kapsamlı ve entegre yaklaşımların benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yazarlar, doğal afetler hususunda toplumsal farkındalığın artırılması gerekliliğini vurgularken, afet yönetimi planlarının güncellenmesi ve acil durum müdahale kapasitelerinin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Kapsamlı bir tarihi sürecin incelendiği çalışma, karşılaştırmalı analizler noktasında eksik kalmaktadır. Farklı coğrafi bölgelerdeki benzer afetlerle karşılaştırmalar yapılarak, Trabzon'un özgün risk faktörleri ve yönetim stratejilerinin de incelenmesi Trabzon'un doğal afetler konusundaki tecrübesinin daha iyi anlaşılması noktasında daha iyi bir sonucu ortaya çıkaracaktır. Ancak alışma, Trabzon'un doğal afetlerle olan tarihsel mücadelesini ve bu afetlerin bölge üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele alan önemli bir eser olarak bu husustaki literatür eksikliğini gidermektedir. Kitap, sadece Trabzon için değil, benzer coğrafi ve iklimsel özelliklere sahip diğer bölgeler için de önemli dersler içermektedir. Yazarlar, doğal afetlerin kaçınılmaz olduğunu, ancak etkilerinin azaltılabileceğini vurgulayarak, toplumsal bilinç ve hazırlığın önemine dikkat çekmektedir. Bu eser, afet yönetimi ve risk azaltma konularında çalışan araştırmacılar, politikacılar ve yerel yöneticiler için olduğu kadar Trabzon sakinleri için de değerli bir kaynak olma niteliği taşımaktadır.

2024 Yılında Trabzon Üzerine Yazılmış Kitap ve Makaleler

Tür	İsim	Yazar	Yayınevi/ Dergi
Kitap	Trabzon'un Dar Sokaklarında	Turgay Beşyıldız	Kıyı Yayınevi
Kitap	Trabzonlu Müellifler ve Eserleri (Osmanlı Dönemi)	Süleyman Gür ve Ahmet Cevdet Karaca	Ortahisar Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap	Geçmişten Günümüze Trabzon'da Doğal Afetler	Fatih Erol ve Mustafa Topsakal	Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap	Yavuz Sultan Selim	Şefik Memiş	Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap	Karadeniz'de Hoca Olmak	Selim Demirci	Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap	Haviz: Bir Trabzon Masalı	Mehmet Özdemir	Anlatı Kitapları
Kitap	Bizans Hakimiyetinde Trabzon ve Çevresi VI-XII. Yüzyıl	Ali Genç	Paradigma Akademi Yayınları
Kitap	Yarım Hikayeler Dükkânı Trabzon	Arzu Alkan Ateş	Heyamola Yayınları
Kitap	Trabzon'a Arap Turist Çıkarması	Murat Kayalar	Astana Yayınları
Kitap	Kindinar'dan Tekfur Çayırı'na Şelale	Muharrem Mermertaş	Heyamola Yayınları
Kitap	Bir Mavi Perdelik Zaman Humurgan	Yasemin Uzun	Heyamola Yayınları
Kitap	Trabzon'da Bir Hanedan-ı Kadim Muradhanzadeler	Ayşe Pul	Gece Kitaplığı Yayınevi
Kitap	Solaklı Çayı Havzası'nın (Trabzon) Uygulamalı Jeomorfolojisi	Halil Günek	Kriter Yayınları
Makale	Kent Kimliği ve Kullanıcıların Bağlılık Duygusu Üzerindeki Etkisi: Trabzon Kenti Örneği	Elif Merve Alpak, Tuğba Düzenli ve Emine Tarakçı Eren	The Journal of Academic Social Science
Makale	Trabzon İli Gastronomi Rotaları	Batuhan Öztürk ve Semra Akar Şahingöz	Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research
Makale	Bal Ormanları İçin Önemli Olan Bitkilerin Trabzon Bölgesinde İncelenmesi	Makbulenur Onur ve Cengiz Acar	The Journal of Academic Social Science
Makale	Muhasebe-i Evkâf-ı Hümâyûn Defterlerine Göre Trabzon Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han Hazretleri Vakfı (1860-1875): Analitik Bir İnceleme	Ahmet Gülenç	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Makale	Determination of The Engineering Characteristics of Calciclastic Submarine Fan Systems in The Tonya Formation (Hacimehmet, Trabzon, NE Türkiye)	Zeynep Öğretmen Aydın, Fatih Köroğlu ve Aysel Şeren	Bulletin of Engineering Geology and the Environment

	Using Integrated Geophysical and Geological Methods.		
Makale	Determination of Fatty Acid, Cholesterol, Alpha-Tocopherol, and Aroma Components Of Traditionally and Commercially Produced Trabzon Butters	Musa Beşer ve Engin Gündoğdu	Heliyon
Makale	Kullanıcı Potansiyeline Bağlı Koruma Statüsündeki Mavi Yıldız Çiçeğinin Sürdürülebilirliğine Yönelik Trabzon Kadıralak Yaylasında Yürüyüş Rotalarının Belirlenmesi	Fatih Bektaş, Buket Özdemir Işık, Yaşar Selçuk Erbaş, Emre Bahar ve Sabiha Kaya	GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences
Makale	Deciphering of Karst Geomorphology and Sinkhole (Doline) Structures Using Multiple Geophysical and Geological Methods (Trabzon, NE Türkiye)	Hilal Alemdağ, Fatih Köroğlu, Zeynep Öğretmen Aydın, Aysel Şeren, Ali Erden Babacan ve Arzu Fırat Ersoy	Bulletin of Engineering Geology and the Environment
Makale	Comparing Shallow Landslide Susceptibility Maps in Northeastern Türkiye (Beşikdüzü, Trabzon): A Multivariate Statistical, Machine Learning, and Physical Data-Based Analysis	Kübra Tezel ve Aykut Akgün	Environmental Earth Sciences
Makale	Trabzon'da 1895 Ermeni Olayları ve İngiliz Basınına Yansıması	Muzaffer Başkaya	The Journal of Academic Social Science
Makale	Trabzon Ahkâm Defterlerine Göre 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Giresun	Yunus Mercimek	Karadeniz İncelemeleri Dergisi
Makale	Assessment of Flood Risk in Söğütlü Stream Watershed of Trabzon Province in Turkey Using Geographic Information Systems and Analytic Hierarchy Process Approach	Necla Koralay ve Ömer Kara	<i>Natural Hazards</i>
Makale	Otellerde Atık Gıda Yönetimi: Trabzon Örneği	Fatmanur Turan ve Oğuz Türkay	MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi
Makale	Trabzon Sokak Lezzetlerine İlişkin Tüketici Tutumlarının Belirlenmesi	Zeynep Bakkaloğlu ve Süleyman Can Sümerkan	Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi
Makale	Serbest Cumhuriyet Fırkası Trabzon Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri	Gamze Elyiğit	Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi
Makale	Kent Parkları ile Kent İlişkisi: Trabzon Örneği	Zeynep Nilsun Konakoğlu ve İrem Bekar	The Journal of Academic Social Science
Makale	Combining Climate Change Adaptation Strategies with Spatial Analysis and Transforming Urban Open Spaces into Landscape Design Solutions: Case of Trabzon City, Türkiye	Demet Ülkü Gülpınar Sekban ve Cengiz Acar	Journal of Urban Planning and Development
Makale	Trabzon'un Sürmene ve Araklı Ağızlarının Kuşaklararası Ağız Kullanımı ve Ağız Ölçünlüleşmesi Çerçevesinde İncelenmesi	Efsanur Atakan, Mehmet Akkuş ve Erhan Giray	Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi

Makale	Geleneksel Konutlarda Dış Mekân Ögelerinin İrdelenmesi: Trabzon Ortahisar ve Pazarkapı Mahalleleri Örneğinde	Reyhan Akat, Birgül Çakıroğlu ve Evren Osman Çakıroğlu	Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi
Makale	Transportation Decisions And Practices in Trabzon City and Their Impacts on the City Identity	Şeyma Bayram ve Demet Yılmaz Yıldırım	Journal of Architectural Sciences and Applications
Makale	Trabzon'da 20 Yaş Üstü Erişkinlerde Hepatit B, Hepatit C ve Hepatit D Seroprevalansı ve Risk Faktörleri	Cevriye Ceyda Kolaylı vd.	Mikrobiyoloji Bul
Makale	Gastronomi Turizmi Gelişmişlik Düzeyi: Trabzon'a Yönelik Bir Araştırma	Murat Ödemiş	Aydın Gastronomy
Makale	Imaged Experiences: Mapping the Trabzon City Center	Hare Kılıçarslan, Merve Uluçay Temel ve Pinar Taslı	Black Sea Journal of Engineering and Science
Makale	Üçüncü Umum Müfettişliğin Kuruluşu ve Trabzon'un Sorunlarının Çözümü Adına Yapılan Hamleler	Muzaffer Başkaya	Journal Of Social, Humanities and Adminitrative Sciences (Joshas)
Makale	Poetry Preferences of Secondary School Students-The Case of Trabzon Province	Emel Yazar ve Erhan Durukan	International Journal of Education and Literacy Studies
Makale	Trabzon Vilayetindeki Hapishanelerde Kadın Suçlular: XIX. Yüzyıl Sonları ve XX. Yüzyılın İlk Çeyreğindeki Yaşam ve Sağlık Koşulları	Menekşe Yıldız Uslu	Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi
Makale	Teachers' Views on Charismatic Leadership, Trust in the Leaderand Emotional Labor: Trabzon Province Case	Gamze Tuti ve Murat Özdemir	<i>Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi</i>
Makale	Tarihi Bir Sokak Analizi; Trabzon "Orta Mahalle" Örneği.	Makbulenur Onur, Müberra Pulatkan ve Nilgün Güneroğlu	The Journal of Academic Social Science
Makale	Freshwater Malacofauna and Distribution of Trabzon	Cemil Kara, Nuri Bozali ve Mustafa Emre Gürlek	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi
Makale	Gülderen Şelalesi (Hayrat, Trabzon) Briyofitleri Üzerine Bir Araştırma	Edanur Ayhan, Nevzat Batan ve Zeynep Gizem Yılmaz	Anatolian Bryology
Makale	Rize ve Trabzon'un Boşanma Oranlarının Karşılaştırılması	Âdem Dağ	Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
Makale	Anadolu'nun Fethi Döneminde Trabzon ve Çevresi	Ayşe Ayçiçek	The Journal of Social Sciences
Makale	Kullanıcı Aidiyetinin Koruma Çalışmalarındaki Önemi: Trabzon-Ortahisar Örneği	Saliha Taşçıoğlu	Turkish Journal of Forest Science
Makale	The Historical Trabzon City in Türkiye	Ahmet Hadrovic	International Journal of Multidisciplinary Research and Growth Evaluation
Makale	Göç Faktörünün Mutfak Kültürüne Etkisi: Trabzon Örneği	Zeynep Bakkaloğlu ve Mehmet Akif Şen	Aydın Gastronomy

Makale	Characterizing and Assessing Drinking Water Treatment Plant Sludges as a Soil Stabilizer in Trabzon	Kemal Aydın, Osman Sivrikaya, Osman Üçünc ve Faruk Aydın	Research Square
Makale	Trabzon İç Kale’de (Yukarı Hisar) Kanuni Sultan Süleyman Devri’nde Yapılan Sur Duvarı Onarımları Hakkında Bazı Tespitler	Mehmet Yavuz	Sanat Tarihi Dergisi
Makale	An Assessment Approach for Affordable Housing: The Case of Trabzon, Turkey	Ceren Ünlü Öztürk, Beyza Karadeniz ve Cenap Sancar	Livenarch+ Journal
Makale	Trabzon İli Yöresel Mutfak Kültürüne Ait Külür Otu Yemeği Üzerine Nitel Bir Araştırma	Ali Şen ve Beyza Koç	MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi
Makale	Comparative Comparison of Barriers To Tourism Development in Iran (Case Study of Ardabil and Trabzon)	Rasul Esmailikia, Eqbale Azizkhani ve Samad Abedini	Geographical Engineering of Territory
Makale	Usability of Trabzon Stone as a Natural Building Stone and Aggregate	Zekai Angın	Journal of Structural Engineering & Applied Mechanics
Makale	About the Source of Trabzon Folklore	Enver Uzun	Eurasian Turkic Studies
Makale	Research on The Effects of Trabzon Kahramanmaraş Street Placeness and Place Experience on The Sense of Place	Mediha Özcelep ve Doruk Özkan	International Refereed Journal of Design and Architecture
Makale	Doğu Karadeniz’in Karstik Oluşumları: Karaca (Torul, Gümüşhane) ve Çal (Düzköy, Trabzon) Mağaralarının Jeotürizm Potansiyeli	Fatih Köroğlu	Türkiye Jeoloji Bülteni
Makale	Trabzon İli 2 No. Lu Kentsel Sit Alanı’nın Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi	Tuğçe Seymen ve Burhan Satıcı	İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi
Makale	Birinci Dünya Savaşı’nda Doğu Karadeniz’de Rus-Türk Harbi: Rus Kaynaklarına Göre Trabzon’un İşgali	Ramin Sadık	Gazi Akademik Bakış
Makale	1815 Numaralı Trabzon Şer’iyye Sicilinin Söz Varlığı	Berat Kul	Asya Studies
Makale	Trabzon/ Şalpazarı/ Doğancı Mahallesi Merkez Camii Kalem İşİ Süslemeleri	Raziye Çiğdem Önal ve Esra Özkan Koç	Art-Sanat Dergisi
Makale	Evaluation of User-Building Interaction in Refunctioned Traditional Houses Through Online Comments: Trabzon Ortamahalle Example	İrem Bekar ve Tolga Cürgül	Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
Makale	Distribution of Colchicum Speciosum Steven in Trabzon Province	Hanife Erdoğan Genç, Melike Yazar, Salih Terzioğlu ve Abdurrahman Semercioğlu	ANADOLU Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi
Makale	Çanakkale Ekolojik Koşullarında Bazı Trabzon Hurması Çeşitlerinin Hasat Olgunluğunda Pomolojik Özelliklerinin Belirlenmesi	Neşe Yılmaz ve Murat Şeker	Bahçe

Makale	Evaluating Urban Image from Children's Perspective: The Case of Trabzon Ortahisar	Çisem Seyhan ve Şeyda Bülbül Arıoğlu	Planlama
Makale	Trabzon Vazelon, Kaymaklı ve Sümela Manastırları'ndaki Post-Bizans Dönemi Son Mahkeme Sahneleri	Aysel Nazlı Soykan	Art-Sanat Dergisi
Makale	Trabzon'da Yaşayan Afganistan Uyruklu Kadın Göçmenlerin Gündelik Yaşamları	Muhlise Canlı ve Sema Buz	Mavi Atlas
Makale	Anatolian Turkey: Trabzon and Konya	H. K. Chang	Mapping Civilizations Across Eurasia. Singapore: Springer Nature Singapore
Makale	Osmanlı Devleti'nde Küçük Yaş (Sağır-Sağire) Evliliklere Dair Trabzon Şer'iyye Sicillerinden Örnekler H. 1120/1128 (M. 1708/1716)	Özcan Tatar ve Pınar Tekin	The Journal of Social Sciences
Makale	Infrared Kurutmanın Trabzon Hurması Çeşitlerinde Kuruma Kinetikleri ve Bazı Kalite Özelliklerine Etkisi	Begüm Arkain, Dilvin Or ve Habib Kocabıyık	ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi
Makale	Trabzon Geç Dönem Osmanlı Kırsal Camileri Harim Kapı Kanatlarının Süsleme Programları Üzerine Bir Monografi	Erkan Aydın, Umay Bektaş ve Sümeyye Pervanoğlu	Karadeniz Araştırmaları
Makale	Osmanlı Devleti'nde Taygeldi Evliliklere Dair Trabzon Şer'iyye Sicillerinden Örnekler H. 1121/1128 (M. 1709/1716)	Özcan Tatar ve Emine Adam	The Journal of Social Sciences
Makale	Atasu Barajı Havzasının (Maçka-Trabzon) Su Kalitesi	Fatma Gültekin ve Esra Hatipoğlu Temizel	Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi
Makale	Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) Metodu ile Of İlçesi'nde (Trabzon) Heyelan Risk Duyarlılığı Analizi	Mehmet Akif Taş, Celal Şenol ve Muhammet Enes Yanık	Afet ve Risk Dergisi
Makale	Muhasebe Bilgi Sisteminde Çevre Muhasebesinin Yeri: Trabzon Alt Bölgesi Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma	Zeynep Cin ve Abdülkerim Daştan	Muhasebe ve Denetim Bakış
Makale	Trabzon Şehri Turizm Rotası Optimizasyonu için Zaman Pencereli Oryantiring Problemi	Betül Kara, Ezgi Öztürk, Minel Canbaz ve Ertuğrul Ayyıldız	Journal of Transportation and Logistic
Makale	Siyah Yiyeceklerin Dört ve Beş Yıldızlı Otel Mutfaklarında Kullanım Durumu ve Önemi Üzerine Bir Araştırma: Trabzon İli Örneği	Aybike İskefiyeli ve İbrahim Gönen	International Journal Of Tourism And Destination Studies
Makale	Acoustic Evaluation of Trabzon Beşirli Central Tennis Court Multi-Purpose Hall	Ayşegül Kandemir ve Mustafa Kavraz	Fırat Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi
Makale	Adli Tıp Kurumu Trabzon Grup Başkanlığı Kimya İhtisas Dairesinin Akreditasyon ve Validasyon Çalışmalarının Değerlendirilmesi	Özgür Tuna vd.	Turkish Journal of Forensic Medicine

2024 Yılında Trabzon Üzerine Yazılmış Tezler

Tür	İsim	Yazar	Konu	Üniversite/ Enstitü
Doktora	Sel Riskli Alanlarda Zorunlu Göç, Maladaptasyon ve Mekansal Planlama İlişkisi: Trabzon Araklı Örneği	Özgün D. A. Acaralp	Şehircilik ve Bölge Planlama	Yıldız Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora	Bağlılık Mottosu Perspektifinden Trabzonspor Taraftarlığı	Emin Özdemir	Spor	Gazi Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Doktora	Trabzon İli Batı Kesimi Flora Turizmi Potansiyeli	Elif Kaya Şahin	Peyzaj Mimarlığı	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora	Ara Toplu Taşıma Aracı Olarak Dolmuşun Seyahat Süresinin Yapay Sinir Ağları ile Tahmini: Ortahisar (Trabzon) Örneği	Beytullah Sulak	Şehircilik ve Bölge Planlama	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora	Trabzon Mutfak Kültürü ve Gastronomi Rotaları	Batuhan Öztürk	Gastronomi ve Mutfak Sanatları	Ankara Hacı bayram Veli Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Diş Hekimliği Uzmanlık	Trabzon İli Ortahisar İlçesindeki Okul Öncesi Öğrenim Gören Çocuklarda İkinci Süt Azı Hipomineralizasyonu	Elif Nahide Taşçı	Diş Hekimliği	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Diş Hekimliği Fakültesi
Yüksek Lisans	The Medieval Byzantine Religious Buildings at Trebizond (Trabzon): Promotion of Local Awareness And Conservation Through Interpretation and Presentation	Esra Ceren Kara	Tarih ve Mimarlık	Orta Doğu Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	1873, 1874 ve 1875 Numaralı Trabzon Şer'iye Sicillerindeki Nikah Kayıtları ve Değerlendirilmesi (H.1124-1128/ M.1712-1716)	Pınar Tekin	Tarih	Fırat Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Ortaokul Müzik Öğretmenleri ve Öğrencilerinin Derslerde Çalgı Kullanımının Önemi ve Gerekliliğine Yönelik Görüşleri (Trabzon İli Örneği)	Eda Asya Aksu	Müzik	Trabzon Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon'daki Konsolosluk Binaları	Berat Akyüz	Mimarlık	İstanbul Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	CHP Parti Müfettişleri Raporlarına Göre Trabzon (1935-1950)	Reyhan Gürhan	Tarih	Bandırma Onyediyüzyıl Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon'da Satılan Çökelek Peynirlerinin Mineral Madde ve Ağır	Nagihan Kalaycı	Gıda Mühendisliği	Gümüşhane Üniversitesi/

	Metal İçerikleri, Fiziko-Kimyasal ve Mikrobiyolojik Özelliklerinin Belirlenmesi			Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	1934 Numaralı Trabzon Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon Metni ve Analizi	Emine Güvenç	Tarih	Atatürk Üniversitesi/ Türkiye Araştırmaları Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon Yöresinde Yetiştirilen Gökkuşuğu Alabalıklarında (Oncorhynchus Mykiss Walbaum, 1792) Ichthyophthirius Multifiliis Yaygınlığı ve Moleküler Karakterizasyonu	Elif Aygür	Parazitoloji ve Veteriner Hekimliği	Ondokuz Mayıs Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon Deniz Yüzeyi Sıcaklığının Dentritik Nöron Model Yapay Sinir Ağı ile Öngörüsü	Gamze Genç	Biyoloji	Giresun Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon'da Heyelanın Tarım Alanlarına Etkisi ve Heyelan Korkusu	Yunus Emre Meriç	Kamu Yönetimi	Gümüşhane Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Türkiye'de Yetişen Trabzon Hurması (Diospyros Kaki) ve Kivi (Actinidia Deliciosa) Meyve Kabuklarının Bazı Fizikokimyasal ve Prebiyotik Özelliklerinin Belirlenmesi	Ayşenur Gün Sezen	Gıda Mühendisliği	Yıldız Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Kamusal Mekân Organizasyonunun Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Analitik Değerlendirilmesi: Trabzon Faroz-Ganita Sahil Parkı Örneği	Nimet Hekimoğlu	Şehircilik ve Bölge Planlama	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Mimari Miras Yapılarındaki Restorasyon Çalışmalarının Değerlendirilmesi: Trabzon Vilayet Binası (Eski Hükümet Konağı) Örneği	Seher Özden	Mimarlık	Avrasya Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon İli Halk Bilimi Araştırmaları Kaynakçası (Açıklamalı Bibliyografya)	Aslıhan Şahin Özer	Bibliyografya ve Halk Bilimi (Folklor)	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon Rum Devleti-Akkoyunlu Devleti Münasebetleri (1340-1461)	Müslüm Pekmezci	Tarih	İnönü Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarihsel Çevrenin Derste Kullanılmasına Yönelik Görüşleri ile Tarihsel Çevre Bilgileri Arasındaki İlişki: Trabzon Örneği	Elifnaz Erden	Eğitim ve Öğretim	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Kümelenme Mekanizmaları ve Yerel Sektörel Sinerjiler: Trabzon'da Türk Somonu (Alabalık) Sektörü Üzerine Bir İnceleme	Zafer Ertem	İşletme	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans	Amatör Futbol Takım Sporcularının Sporda Ahlaktan Uzaklaşmaları ile Sportif Karakterleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Trabzon İli Örneği)	Yunus Emre Cabri	Spor	Giresun Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Foldere (Tonya, Vakfıkebir, Trabzon) Havzası'nın Yüzey ve Yeraltı Su Kalitesi Parametrelerinin İzlenmesi	Osman Küçük	Jeoloji Mühendisliği	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon ve Samsun İlleri 2013 – 2021 Yılları Arası Balık Hali Kayıtlarının İncelenmesi	Rafet Sema Semercioğlu	Su Ürünleri	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Farklı Spor Dallarındaki Sporcuların Öfke Düzeylerinin Araştırılması (Trabzon İli Örneği)	Sefa Vural	Spor	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	İmalat Sanayi Yöneticilerinin İklim Değişikliğine Bakışı: Trabzon Örneği	Selim Tellioğlu	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon ve Rize Kumluk Plajlarında Deniz Çöplerinin Mevsimsel Olarak Araştırılması	Salih Sağır	Su Ürünleri	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Hasat Öncesi AVG (Aminoethoxyvinylglycine) Uygulamalarının 'Fuyu' Trabzon Hurması Çeşidinin Meyve Kalitesi ve Soğukta Muhafaza Süresi Üzerine Etkileri	Mustafa Zilci	Ziraat	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Farklı Ön İşlemlerin ve Modifiye Atmosfer Paketlemenin Kurutulmuş Trabzon Hurmasının Depo Ömrüne Etkisinin Belirlenmesi	Enes Yılmaz	Ziraat	Ege Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik ve Mesleki Doyum Düzeylerinin İncelenmesi (Trabzon İli Örneği)	Ömer Yaylı	Spor	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Madde Kullanım Sebebiyle Denetimli Serbestlik Tedbiri Verilen Bireylerin Suça Yönelik Tutum ve İlişkilerinin İncelenmesi: Trabzon İli Örneği	Sedanur Demir	Psikoloji	Üsküdar Üniversitesi/ Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Temel Eğitim Okul Binalarının Yer Seçimi Analizi, Trabzon-Akçaabat Örneği	Ahmet Menşâ Kaya	Jeodezi ve Fotogrametri	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon Kent Merkezinde Kent İmgesini Oluşturan Alanların Belirlenmesi	Hilal Celep	Peyzaj Mimarlığı	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yüksek Lisans	Samsun Ekolojik Koşullarında Yetiştirilen Bazı Yerli ve Yabancı Trabzon hurması Çeşitlerinin Fiziksel ve Biyokimyasal Özelliklerinin Belirlenmesi	Fatma Boztepe Yeşilyurt	Ziraat	Ordu Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Osmanlı Dönemi Vehhâbîlik Reddiyeleri; Trabzonî Mehmed Efendi'nin Es-Sârimü'l-Vâridât İsimli Risalesi Örneği: Neşir, Tercüme ve Tahlil	Mustafa İdris Kırmacı	Din	Yalova Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Otomobil Sektöründe Satıcıların Kullandıkları Reklam Stratejileri: Trabzon İli Örneği-Nitel Bir Çalışma	Aleyna Tosun	İşletme	Avrasya Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon'da Özel Bir Beslenme ve Diyet Merkezine Başvuran 30-60 Yaş Arasındaki Yetişkinlerin Probiyotik Tüketim Durumlarının Gastrointestinal Semptomlar Üzerine Etkisi	Çağatay Kansız	Beslenme ve Diyetetik	İstanbul Aydın Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Stadyumların Neoliberal Dönüşümüne Müşterekler Perspektifinden Bakmak: Trabzon Örneği	Aleyna Öksüz	Spor, Şehircilik ve Bölge Planlama	Karadeniz Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans	Yöresel Yiyecek ve İçeceklerin Davranışsal Niyet Üzerine Etkisi: Trabzon'u Ziyaret Eden Turistlere Yönelik Araştırma	Batuhan Hasaңcebi	Gastronomi ve Mutfak Sanatları	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/ Turizm Araştırmaları Enstitüsü
Yüksek Lisans	Z Kuşağı ve Din (Trabzon İli Örneği)	Ayşe Aksoy	Din, Sosyoloji	Trabzon Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Demir Çağlarının Başlangıcından Roma Döneminin Sonuna Trabzon ve Çevresindeki Arkeolojik Kalıntıların Değerlendirilmesi	Hüseyin Ercumer	Arkeoloji	İğdır Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yüksek Lisans	Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin İklim Krizi Politikaları: Antalya, Konya, Şanlıurfa ve Trabzon Örnekleri	Gökberk Uray	Kamu Yönetimi	Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Trabzon Rumcası'ndaki Baş Unsurlu İlgili Yantümceleri	Merve Yazar	Dilbilim	Boğaziçi Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Birinci Cihan Harbi Sonunda Trabzon'da Yayınlanan Bir Dergi: Kaygu (Aralık 1918-Eylül 1919)	Hüseyin Karadeniz	Tarih	Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans	Ortaokul Öğrencilerinin Müzik Eğitimi Yaptıkları Müzik Derslikleri Hakkındaki Görüşleri (Trabzon İli Örneği)	Buse Ay Usta	Müzik	Trabzon Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü



